

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Blerina Nerjovaj

Spökskrivares rätt till namngivning

I upphovsrättens och avtalsrättens gränsländ

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Wennersten

Termin: HT23

Innehållsförteckning

Summary	4
Sammanfattning	6
Förord.....	8
Förkortningar	9
1 Inledning.....	10
1.1 Om ämnet	10
1.2 Syfte och frågeställningar.....	11
1.3 Metod och material.....	11
1.4 Avgränsningar	13
1.5 Forskningsläge.....	16
1.6 Disposition.....	17
2 Spökskrivning och upphovsrätt	18
2.1 Om spökskrivning	18
2.2 Vem anses vara upphovsman?.....	19
2.2.1 Presumtionsregeln	19
2.2.2 Presumtionsregeln i förhållande till spökskrivaravtal.....	21
2.3 Generellt om ideella rättigheter	22
2.3.1 Ideellrättsligt skydd enligt internationella konventioner.	22
2.3.2 Ideellrättsligt skydd enligt svensk nationell rätt.....	23
3 Särskilt om namngivningsrätten	26
3.1 Rättsliga utgångspunkter	26
3.2 Tolkning av god sed	26
3.3 Rätten till anonymitet	29
3.4 Eftergift av namngivningsrätt	30
3.4.1 Den ideella rättens oöverlåtbarhet.....	30
3.4.2 Eftergiftens giltighet	32
3.4.3 En till art och omfattning begränsad användning	33
3.4.4 Eftergiftens gränser – en överblick av praxis.....	36
3.5 Spökskrivares eftergift	39
4 Spökskrivning och avtalsrätt	45
4.1 Avtalsrättsliga principer	45
4.2 Möjlighet att frånträda ett avtal enligt 36 § AvtL.....	46
4.2.1 Allmänt.....	46
4.2.2 Senare inträffade förhållanden	47
4.2.3 Omständigheterna i övrigt.....	49
4.2.4 Förutsättningsläran.....	51

4.3	Möjlighet för spökskrivare att häva spökskrivaravtal	53
5	Avslutande reflektioner	57
	Källförteckning	59

Summary

When an agreement is made between a ghostwriter (author) and a commissioner (acquirer) regarding the transfer of the right of attribution, one of the more intricate legal questions concerning the borderland between copyright and contract law is raised. At first glance, based on what the Swedish Copyright Act stipulates, it does not seem possible for an author to completely transfer their right of attribution. This is due to the legislator's argument that moral rights are so closely connected to the creator's personality that, unlike economic rights, they cannot be transferred. However, an author has the right to waive their right to attribution.

An initial dogmatic consideration is then how binding an agreement that is entered into between a creator and an acquirer of an attribution right really is. Regarding copyright law's view on the waiver of the right to be named, a broader application of Section 3, Paragraph 3 of the Swedish Copyright Act is made to conform to the industry custom for ghostwriting. The broader application is justified by referring to what is considered good practice within the industry and the scope of the limitation in terms of type and extent is greater for ghostwriters. The notion is based on the fact that a ghostwriter has entered into a clear agreement with an acquirer where the waiver is stipulated in a clear contractual term. Further, the general principles of contract law are examined and how they relate to such a clear agreement between the parties, with the aim of understanding the current legal norms and how they may be used in copyright agreements.

The intention of the thesis is to highlight the legal basis for the creator's connection to their work and the challenges that arise from contracts that aim to transfer or waive this right. This will be explored through an in-depth analysis of the current law, where the creator's principal right to be recognized as the creator of a work, regardless of prior contractual relationships, is the focus. By examining legal practice and doctrine, the thesis will explore the legal and practical implications of ghostwriting agreements, and the question of whether and how a ghostwriter may annul such an agreement.

The purpose of the thesis is achieved through a balanced review of the arguments that support and oppose the possibility of a complete transfer of the right to attribution. The thesis clarifies, based on the research, that in a copyright context, there are possibilities for total transfer of the right to attribution. Contractual rules seem to be relevant for determining whether a ghostwriter has the right to annul a ghostwriting agreement. Contract law principles and provisions are invoked to assess the validity and binding nature of the agreement between the ghostwriter and the client. Through analyzing

the current legal status of ghostwriters, it can be observed that the right to attribution has, to some extent, weakened, as the principle of contractual binding carries more weight than the inalienability of the right to attribution.

Sammanfattning

När ett avtal mellan en spöskrivare (upphovsman) och en uppdragsgivare (förvärvare) ingås angående överlåtelse av namngivningsrätt, aktualiseras en av de mer intrikata juridiska frågeställningarna som berör gränlandet mellan upphovsrätt och avtalsrätt. Vid en första anblick, med utgångspunkt i vad upphovsrättslagen stadgar, verkar det inte vara möjligt för en upphovsman att totalt överlåta sin rätt till namngivning. Detta beror på att lagstiftaren har argumenterat för att ideella rättigheter är så nära sammankopplade till skaparens person att de, till skillnad från de ekonomiska rättigheterna, inte går att överlåta. Däremot har en upphovsman rätt att efterge sin namngivningsrätt.

En initial dogmatisk fundering är då hur bindande ett avtal som ingås mellan en upphovsman och en förvärvare av en namngivningsrätt är. Vad gäller upphovsrättens syn på eftergift av namngivningsrätten konstateras att en bredare tillämpning av 3 § 3 stycket upphovsrättslagen görs för att överensstämma med branschsedvanan för spöskrivning. Den bredare tillämpningen rättfärdigas genom en hänvisning till vad som anses vara *god sed* inom branschen samt att räckvidden av begränsningen av *art och omfattning* är större för spöskrivare. Föreställningen görs med utgångspunkt i att en spöskrivare har ingått ett tydligt avtal med en förvärvare där eftergiften stadgas i ett klart avtalsvillkor. Vidare granskas avtalsrättens allmänna principer och hur de förhåller sig till ett sådant tydligt avtal mellan kontrahenterna, med syftet att förstå de nuvarande rättsliga normerna och hur de kan komma att användas i upphovsrättsliga avtal.

Avsikten med uppsatsen är att belysa den rättsliga grunden för upphovsmannens koppling till sitt verk och de utmaningar som följer av avtal som syftar till att överföra eller avstå från denna rättighet. Detta kommer att undersökas genom en djupgående analys av gällande rätt, där upphovsmannens principiella rätt att framträda som skaparen av ett verk, oavsett tidigare avtalsförbindelser, står i fokus. Genom att granska rättspraxis och doktrin kommer uppsatsen att utforska de rättsliga och praktiska implikationerna av spöskrivaravtal, samt frågan om och i så fall hur en spöskrivare kan häva ett sådant avtal.

Uppsatsens syfte uppnås genom en balanserad granskning av argumenten som stödjer respektive motsätter sig möjligheten till en fullständig överlåtelse av namngivningsrätten. Uppsatsen tydliggör, mot bakgrund av forskningen, att det i ett upphovsrättsligt sammanhang finns möjligheter till total överlåtelse av namngivningsrätten. Avtalsrättsliga regler synes vara relevanta för att avgöra om en spöskrivare har rätt att häva ett spöskrivaravtal.

Avtalsrättsliga principer och bestämmelser aktualiseras för att bedöma giltigheten och den bindande naturen av avtalet mellan spöskrivaren och uppdragsgivaren. Genom att analysera den aktuella rättsliga ställningen för spöskrivare kan det konstateras att namngivningsrätten i viss mån har försvagats, eftersom principen om avtalsbundenhet väger tyngre än namngivningsrättens överlåtbarhet.

Förord

Det är med stor glädje och djup tacksamhet som jag skriver detta förord som markerar slutet på min resa genom juristutbildningen. Denna period har varit en intensiv och givande upplevelse, och jag ser tillbaka på den med en känsla av stolthet över allt jag har uppnått. Ett särskilt tack riktas till min handledare Ulrika Wennersten, för goda råd och för förtroendet som du hade för mig genom uppsatsskrivningen.

Jag vill ta tillfället i akt att rikta ett stort, varmt tack till mina föräldrar. År 1992 var ni tvungna att lämna ert hem i Kosovo och begära er till säkerheten. Fastän ni inte hade mycket då, lyckades ni skapa förutsättningarna för mig, Fisnik och Pashtrik att fullfölja våra drömmar. Utan er hade jag aldrig kommit hit idag. Tack. Faleminderit.

Jag vill även tacka mina fina vänner. Till Petronella vill jag uttrycka min djupaste tacksamhet. Juristprogrammet har inte bara gett mig en utbildning, det har också fört mig samman med en vän för livet. Din lojalitet, ditt stöd och din omtänksamhet har varit ovärderliga, och jag är oerhört tacksam för att ha dig i mitt liv. Och självklart till Besa, min bästa vän och min syster. Jag är evigt tacksam för din vänskap och ditt stöd från första dagen på dagis till sista dagen på juristprogrammet. Din närvaro har varit en konstant glädje och trygghet i mitt liv. Te dua Bubba, tack för allt.

December 2023, Malmö

Blerina Nerjovaj

☾

Förkortningar

AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
AK	Auktorrättskommittén
BK	Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk
HD	Högsta domstolen
Ibid.	Ibidem
Infosoc	Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället
JT	Juridisk Tidskrift
Kap.	Kapitel
NIR	Nordiskt immateriellt rättsskydd
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PMD	Patent- och marknadsdomstolen
PMÖD	Patent- och marknadsöverdomstolen
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
STIM	Svenska Tonsättars Internationella Musikbyrå
SvJT	Svensk Juristtidning
URL	Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

1 Inledning

1.1 Om ämnet

Under år 2023 väckte spökskrivarfenomenet stor uppmärksamhet i litteraturvärlden, särskilt kring de populära böckerna av Camilla Läckberg. Enligt en artikel i nättidskriften *Kvartal* genomfördes en analys av språket i Camilla Läckbergs böcker med hjälp av ett AI-verktyg. Resultaten av analysen indikerade att hennes senare böcker, särskilt de i Fjällbackaserien, skiljer sig stilistiskt från hennes tidigare verk. Specifikt pekas böckerna "Kvinnor utan nåd" och "Gå i fängelse" ut som verk som troligen är skrivna av en spökskrivare, med Pascal Engman som potentiell författare till åtminstone en av dessa titlar.¹

Spökskrivning har utvecklats till en betydande industri inom litteraturen.² Branschen har gett upphov till komplexa frågor inom upphovsrätten, särskilt i fråga om fastställandet av den rättmätiga författaren till verket och dennes möjlighet att överlåta namngivningsrätten.³ Upphovsrättslagen syftar nämligen till att bevara upphovsmannens koppling till sitt verk genom att kräva att hans namn kopplas till verket även vid offentliggörande, oavsett vem som äger rätten till själva användningen.⁴ Namngivningsrätten (eller paternitetsrätten) som det kallas, är i regel inte överförbar och kan endast efterges.⁵ Som utgångspunkt bör rättsverkan inte tillskrivas avtal där en upphovsman generellt avstått från sin rätt att bli namngiven i samband med sitt verk.⁶ Huvudregeln innebär, att om en upphovsman har överlåtit sitt verk på ett generellt sätt, har han rätt att framträda som verkets skapare oberoende av vad som stadgas i avtalet.⁷ Särskilt problematiskt blir därför spökskrivarfenomenet med beaktande av vilken verkan avtal har när förvärvarens (uppdragsgivarens) namn ska stå som upphovsmannens på den av den ursprungliga upphovsmannens (spökskrivarens) skrivna boken.⁸

---

¹ Lapo Lappin "AI visar: De här romanerna av Läckberg är spökskrivna", *Kvartal*, 27 september 2023.

² Karnell (1997) s. 333.

³ Karnell (1997), s. 336.

⁴ SOU 1956:25 s. 85; Se Olsson & Rosén 1 kap. 3 § 'Inledning' (JUNO version 5); Rosén (2006) s. 161.

⁵ 1 kap. 3 § tredje stycket URL; SOU 1956:25 s. 127.

⁶ Prop. 1960:17 s.66.

⁷ Prop. 1960:17 s.66 f.; SOU 1956:25 s. 127.

⁸ Karnell (1997) s. 336.

Nämnda förhållanden verkar inte hindra att spöskrivaravtal ingås i praktiken.⁹ Fenomenet väcker således komplexa frågor kring upphovsrätten och avtalsrätten när avtal ingås och namngivningsrätten efterges. Hur förhåller sig spöskrivarfenomenet till den tvingande namngivningsrätten? Vilken verkan har ett avtal om att förvärvarens namn ska stå som upphovsmannens på den av upphovsmannen skrivna boken? Vilken rätt har spöskrivaren att framträda som ett verks upphovsman, när han har underkastat sig kontraktuell förpliktelse att förbli anonym? Samtliga funderingar ställer frågan om vad namngivningsrätten innebär för en spöskrivare.

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna uppsats är att utreda och analysera det upphovsrättsliga skyddet för spöskrivare och deras möjlighet att kontraktsrättsligt avsäga sig sin namngivningsrätt. Vidare är syftet att utreda spöskrivarens möjlighet att i ett senare skede framträda som upphovsman till verket, trots avtalet.

Syftet uppnås genom att besvara följande frågeställningar:

- i. Vad innebär namngivningsrätten inom svensk upphovsrätt?
- ii. Vilka möjligheter har en spöskrivare att efterge sin namngivningsrätt?
- iii. Under vilka omständigheter kan en spöskrivare häva ett avtal för att återfå sin namngivningsrätt?

Genom att besvara dessa frågeställningar syftar uppsatsen till att ge en ökad förståelse för namngivningsrätten inom svensk upphovsrätt och de komplexa rättsliga och praktiska frågor som rör spöskrivare och deras möjlighet att efterge sin namngivningsrätt till en förvärvare av upphovsrätten.

1.3 Metod och material

Vid arbetet med uppsatsen har en rättsdogmatisk metod använts.¹⁰ Viktigt att notera är att metoden i dagsläget är föremål för omfattande debatt i flera

---

⁹ Calle Sandstedt ”Paret: Har spöskrivit flera böcker på topplistorna”, *Omni*, 2 oktober 2023.

¹⁰ Kleineman (2018) s. 21 ff.

avseenden, särskilt avseende fastställandet av vilket material och vilka argument som är godtagbara vid en rättsdogmatisk analys.¹¹

Rättsdogmatiken har som huvudsaklig uppgift att tolka och fastställa vad som utgör gällande rätt.¹² Detta uppnås genom att rekonstruera en del av det normativa rättssystemet, vilket i sin tur kräver noggrann bearbetning och analys av de auktoritativa rättskällorna som underlag. Det är av särskild betydelse att detta rekonstruktionsförfarande är intern i sin natur, vilket innebär att det objekt som undersöks är själva rättssystemet. Följaktligen är det nödvändigt att argumentationen som används vid bedömningen av gällande rätt måste härröra från de identifierade rättskällorna. Detta leder till vad som kan kallas för en "bunden argumentation".¹³ I denna typ av argumentation är analysen begränsad till de auktoritativa rättskällorna, och slutsatserna är strikt förankrade i dessa källor. De accepterade rättskällorna härstammar från rättskällevärdet som traditionellt utgår från lagtext, rättspraxis, förarbeten och doktrin.¹⁴

Frågan om förarbeten bör tillerkännas formell auktoritet eller inte är omdebatterat bland jurister. Det verkar däremot råda konsensus om att förarbeten bör tillmätas större betydelse än uttalanden i den juridiska litteraturen.¹⁵ Doktrin används inom rättskällevärdet, trots avsaknaden av formell rättslig ställning, tack vare dess inre giltighet.¹⁶ Faktum kvarstår att doktrin, till skillnad från resterande rättskällor, grundar sig på personliga åsikter.¹⁷ Dess funktion framträder när den fyller ut och ger innehåll åt institut och läror, och har därmed en viss ställning som rättskälla.¹⁸ Den rättsliga argumentationen som följer av doktrinen är således det som ger rättskällan auktoritet, och således inte på grund av att en viss "auktoritativ" person står bakom ett uttalande.¹⁹

Rättsområdena som berörs i denna framställning är upphovsrätten och avtalsrätten, varför relevant lagtext för framställningen är upphovsrättslagen (URL)²⁰ och avtalslagen (AvtL)²¹. Rättspraxis samt lagkommentarer och doktrin används för presentationen av lagarnas närmare innebörd. Värt att nämna är att domstolspraxis inom detta område är relativt begränsat. Tvister som gäller överlåtelse av upphovsrätt brukar oftast lösas genom

---

¹¹ Se t.ex. Hjertstedt (2019); Sandgren (2005) Är rättsdogmatiken dogmatisk?.

¹² Kleineman (2018) s. 26.

¹³ Jfr. Kleineman (2018) s. 28.

¹⁴ Kleineman (2018) s. 21 och s. 28.

¹⁵ Kleineman (2018) s. 28 och s. 33.

¹⁶ Kleineman (2018), s. 28.

¹⁷ Kleineman (2018) s. 28 och 33.

¹⁸ Sandgren (2005) s. 654 med hänvisningar.

¹⁹ Jfr Kleineman (2018), s. 33.

²⁰ Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

²¹ Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

skiljeförfaranden och/eller förlikas genom organisationer.²² Urvalet av rättspraxis i denna uppsats har grundats på de fall som specifikt behandlar och belyser de frågor som är relevanta för uppsatsens syfte. Ett tyskt rättsfall nämns i syfte att bidra till diskussionen och kan tolkas som en relevant vägledning för hur den svenska rättspraxisen utvecklas.²³

Beskrivningen av avtalsrätten är i stor utsträckning baserad på doktrin, till följd av att allmänna avtalsrättsliga principer är centrala för framställningen. Bland de ledande referensverken är Adlercreutzs "Avtal: lärobok i allmän avtalsrätt", Ramberg och Rambergs "Avtalsrätten: en introduktion", samt Lehrbergs "Förutsättningsläran: allmänna betingelser för möjligheten att fråntråda rättshandlingar på grund av okända eller oförutsedda händelser" särskilt betydelsefulla. Avseende redogörelsen av upphovsrätten är, förutom den doktrin som nämns i avsnitt 1.5, även Levins "Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönster- och formgivningrätt, känneteckensrätt - i Sverige, EU och internationellt" och Maunsbach och Wennerstens "Grundläggande immaterialrätt" av stor betydelse.

Anledningen till att den rättsdogmatiska metoden används i denna uppsats är att metoden lämpar sig för att fastställa gällande rätt och för att identifiera oklarheter gällande namngivningsrätten i förhållande till avtalsrätten.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen fokuserar på spökskrivning av litterära verk. I den mån det är relevant för att förklara begrepp och rekvisit som fastställs i lagen, kommer även andra typer av verk inom olika konst- och litteraturformer att användas som jämförelseobjekt.²⁴ Utgångspunkten är att verket som spökskrivaren producerar uppvisar originalitet (verkshöjd). Av tids- och utrymmesskäl behandlas således inte frågan om upphovsrättslig kvalifikation. Signaturförfalskning faller utanför uppsatsens syfte och behandlas således inte i denna framställning.²⁵

---

²² Levin (2019) s. 518.

²³ I framställningen används ett tyskt rättsfall, Urteil des I. Zivilsenats vom 15.6.2023 - I ZR 179/22.

²⁴ Främst avses rättsfall som behandlar andra konst- och litteraturformer och som presenteras i avsnitt 3 och avsnitt 4.

²⁵ För vidare läsning, se Rosén (2006) s. 173.

Upphovsrätten är enhetligt utformat med utgångspunkt i EU-rätten.²⁶ De ideella rättigheterna är däremot inte harmoniserade varför framställningen är avgränsad till svensk nationell rätt. En utblick görs emellertid till Tyskland i syfte att exemplifiera hur namngivningsrätten i avtalsrättslig kontext behandlas i en annan jurisdiktion. Föremål för undersökning är dock den svenska lagen och det svenska rättsläget.

Uppsatsen behandlar vidare spökskrivares ideella rätt och särskilt den så kallade namngivningsrätten. Den ideella rätten utgörs dock både av namngivningsrätten och respekträtten.²⁷ Respekträtten behandlas översiktligt eftersom det faller utanför uppsatsens syfte.²⁸ Upphovsmannen har även ekonomiska rättigheter²⁹, men av utrymmesskäl behandlas dessa endast översiktligt i den utsträckningen som krävs för att läsaren ska förstå sambandet mellan upphovsmannens ideella och ekonomiska rättigheter. Uppsatsen behandlar inte sanktioner vid eventuellt avtalsbrott eller sanktioner vid intrång.³⁰

Framställningen behandlar inte heller gemensamt skapade verk. Det faktum att en part agerar som författare medan den andra partens funktion består av att minnas och berätta ger upphov till en situation där textens struktur bygger på samarbete. Båda deltagarna bidrar till den individuella formgivningen av det litterära verket, och de upphovsrättsliga frågor som följer därav är i grunden samma som de som reglerar upphovsmäns bidrag som inte utgör självständiga verk.³¹ I dessa situationer blir upphovsrätten gemensam.³² Således aktualiseras inte de komplexa juridiska frågorna som uppstår när verket härrör från en enda upphovsman som sedan efterger sin namngivningsrätt. Det är endast det senare scenariot som kommer att behandlas i denna uppsats.

Avseende avtalsrätten, förutsätts att läsaren har en grundläggande förståelse för regleringen, varför ingen djupgående redogörelse görs. Detta görs med hänsyn till att en sådan redogörelse skulle vara alltför omfattande och falla utanför uppsatsens huvudsyfte. Framställningen av avtalsrätten grundar sig i möjligheten för en spökskrivare att häva ett avtal. I spökskrivaravtal erhåller spökskrivaren ersättning för det uppdrag som denne har utfört. Om

---

²⁶ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2001/29/EG, skäl 19. I fortsättningen kallat Infosoc.

²⁷ Prop. 1960:17 s. 64–65.

²⁸ För vidare läsning av respekträtten, se Levin (2019) s. 163–176.

²⁹ Se 1 kap. 2 § URL. Paragrafen innehåller en uttömmande lista av de förfogandefromer som upphovsmannen har ensamrätt till, se vidare prop. 1960:17 s. 52.

³⁰ För vidare läsning om intrång i upphovsrätten, se Levin (2019) s. 173 ff. För vidare läsning om immaterialrättens saktionssystem, se Maunsbach & Wennersten (2022), s. 241 ff.

³¹ Jfr. 1 kap. 6 § URL.

³² Karnell (1997) s. 334. För vidare läsning, se Rosén (2006) s. 36.

spökskrivaren önskar häva ett avtal och således framträda som upphovsman innebär en hävning enligt 36 § AvtL att avtal ”lämnas utan avseende”.³³ Avtalet kan då antingen bortfalla med retroaktiv effekt eller lämnas utan avseende med framåtverkande effekt.³⁴ I en spökskrivarkontext blir detta särskilt problematiskt, eftersom avslöjandet av den verkliga upphovsmannen kan ha allvarliga konsekvenser och orsaka betydande skada för uppdragsgivaren.³⁵ En uppdragsgivares renommé kan påverkas negativt till följd av att han förlorar sitt tidigare goda rykte, särskilt om han avslöjas som en ”bluff”. Detta kan påverka hans förmåga att samarbeta med andra författare inom branschen. Därutöver har en sådan hävning ekonomiska konsekvenser för uppdragsgivaren, exempelvis avseende potentiell tvist angående betalningen av spökskrivartjänsten. En uppdragsgivare påverkas således avsevärt av att ett avtal hävs. Utgångspunkten för denna uppsats är därför möjligheten för en spökskrivare att lämna ett spökskrivaravtal utan avseende.

Framställningen kommer inte att granska gränsöverskridande frågor eller ogiltighetsgrunderna, eftersom dessa sannolikt inte kommer att vara särskilt relevanta i detta sammanhang. Läsaren bör även ha som utgångspunkt att eftergiften/överlåtelsen av namngivningsrätten har skett genom ett tydligt och uttryckligt avtal med tydliga avtalsvillkor. Spökskrivaren är således införstådd att en eftergift av namngivningsrätten sker, och upphovsmannen har även insikt om att regeln är av tvingande karaktär. Följaktligen behandlas inte avtalstolkningsregler, främst specifikationsprincipen, i denna uppsats. Fokus kommer således inte ligga på avtalets ingående, utan på avtalsbundenhet och möjligheter att frånträda avtal. Detta med anledning av uppsatsens omfattning. Av samma anledning kommer uppsatsen inte behandla alla avtalsrättsliga principer.³⁶ Lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden och lag (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare reglerar huvudsakligen reglerar avtalsvillkor i olika typer av affärsförhållanden, varför det faller utanför uppsatsens syfte.

Däremot är det av vikt att poängtera att förutsättningsläran, som behandlas i avsnitt 4.2.4 är föremål för debatterad i den juridiska doktrinen. Debatten avser om förutsättningsläran enbart utgör en princip eller om den även utgör en implicit, självständig rättsregel.³⁷ Diskussionen är huvudsakligen

---

³³ Se Ramberg & Ramberg s. 163.

³⁴ Se Ramberg & Ramberg s. 164.

³⁵ Nordell (2003) s. 397.

³⁶ För vidare läsning om vigilansprincipen, ekvivalensprincipen, principen om rättsmissbruk, vilje-, tillits- och förklaringsprinciperna m.fl. se Ramberg, Ramberg (2022) s. 32–52.

³⁷ Adlercreutz m.fl (2016) anser att förutsättningslärans klassifiering i avtalsrätten är ovisst, men att den fortfarande har en funktion se s. 313-333; Jfr Bernitz (2018) som menar att teorin har en självständig roll, se s. 166 f.

teoretisk. Vissa jurister anser att förutsättningsläran i praktiken har en liten betydelse som fristående rättsregel eftersom den täcks av specifika rättsregler, främst de som behandlar oskäligen avtal (36 § AvtL) och oskrivna regler som rör fastställandet av avtalsinnehåll.³⁸

1.5 Forskningsläge

I dagsläget finns det relativt lite forskning som rör möjligheten för en upphovsman att återfå sin namngivningsrätt när denna part har avtalat bort den. Den befintliga forskningen inom området har huvudsakligen fokuserat på upphovsrätt eller avtalsrätt separat, med begränsad integration av dessa rättsområden.

Forskningsläget inom spökskrivning är fortfarande begränsat. Därmed finns det ett behov för att utforska och belysa de komplexa juridiska frågor som uppstår vid spökskrivning och dess förhållande till namngivningsrätten inom upphovsrätten. Det råder för närvarande en brist på rättslig klarhet när det gäller hur namngivningsrätten kan påverkas av avtal mellan parterna. Jan Roséns *Upphovsrättens avtal – regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal* behandlar ämnet i viss utsträckning. Rosén har dock ägnat relativt litet utrymme åt frågan om avståndstagandet från sina ideella rättigheter³⁹, särskilt i sammanhang som rör spökskrivande.⁴⁰

År 2018 publicerades boken *Äres dem som äras bör*, som består av Gunnar Karnells samlade skrivna festskriftsartiklar till andra. I denna bok finns en artikel från 1997 som belyser ämnet med titeln *Spökskriveri och upphovsrätt - ett ideellrättsligt dilemma*. Denna artikel utgör, såvitt känt, den enda vetenskapliga publikationen som systematiskt analyserar spökskrivning i en upphovsrättslig kontext. Den bidrar till en fördjupad förståelse av de ideella rättigheterna och de rättsliga dilemman som kan uppstå i samband med spökskrivning. Karnells redogörelse av de upphovsrättsliga frågor som aktualiseras i samband med spökskrivning visar att det finns en möjlighet att helt avstå från sin namngivningsrätt. Uppsatsen som följer tar utgångspunkt i det som Karnell har påbörjat, och fördjupar därefter vari problemen återfinns.

---

³⁸ Jfr J. Kleineman (1996–97) s. 438. Förutsättningsläran kommer till uttryck i bl.a. 36 § AvtL, se Ramberg, Ramberg (2022) s. 250; Adlercreutz (2023) s. 115; Jfr NJA 1996 s. 410 där HD angav att förutsättningsläran bör ses som ett komplement till främst avtalstolkning och ogiltighetsgrunderna i avtalslagen.

³⁹ Rosén (2006) s. 161 ff.

⁴⁰ Rosén (2006) s. 174.

Karnells och Roséns ståndpunkter i denna fråga kommer att fördjupas och analyseras mer ingående i kommande avsnitt av uppsatsen.

Så tidigt som 2003 publicerades en festskrift till Mogens Koktvedgaard. Där återfinns en artikel skriven av Per Jonas Nordell med titeln *Den ideella rättens tvingande natur och oöverlåtbarhet*. Trots att Nordell inte berör spökskrivning i stor utsträckning, är hans skildring av den ideella rättens karaktär användbar i denna uppsats. Huruvida namngivningsrätten går att avtala bort har även varit ett ämne för diskussion utanför Sveriges gränser. Marlena Jankowska⁴¹ behandlar spökskrivning i rättslig kontext i sin vetenskapliga artikel *On the implications of the unalienability of the right of authorship for ghostwriting contract*. Även hennes ståndpunkter kommer tas i beaktande i denna uppsats. I modern tid är det främst Nordell och Jankowska som har uttryckt tvivel kring lagenligheten av spökskrivning. Av den anledningen tas deras ståndpunkter i beaktande i följande framställning.

1.6 Disposition

Den fortsatta framställningen är disponerad på följande sätt. I *kapitel 2* ges en kort introduktion om vad spökskrivning är, samt en presentation av de upphovsrättsliga regler och principer som aktualiseras i samband med detta fenomen. I *kapitel 3* behandlas bestämmelsen om upphovsrättslig namngivningsrätt mer ingående. Häri diskuteras och analyseras spökskrivares möjlighet att efterge sin namngivningsrätt. Avtalsrättsliga regler och principer som blir relevanta i samband med spökskrivning behandlas i *kapitel 4*. Särskilt belyses möjligheten för en spökskrivare att häva ett spökskrivaravtal. Kapitel 2, 3 och 4 utgör således löpande analysavsnitt. I uppsatsens avslutande *kapitel 5* konkluderas reflektioner vars utgångspunkter tas i de föregående avsnitten.

---

⁴¹ Polsk advokat och föreläsare.

2 Spökskrivning och upphovsrätt

2.1 Om spökskrivning

Det synes naturligt att i detta skede klargöra vad en spökskrivare är åt en läsare som kanske inte känner till denna term.⁴² Svenska Akademiens ordlista definierar en spökskrivare som en professionell skribent som skriver låttexter, böcker eller dylikt i en känd persons namn.⁴³ Spökskrivning, inom litterära och kreativt skapande sammanhang, är således en praktik där en författare skapar en text eller ett verk på uppdrag av någon annan. Uppdragsgivaren blir sedan han som publicerar verket under sitt egna namn som upphovsman.⁴⁴ Detta innebär att den verkliga författaren, även känd som "spökskrivaren", inte blir namngiven i förhållande till det offentliga verket, utan uppdragsgivaren tar åt sig författarskapet.⁴⁵

Fenomenet anses vara en praktik som sträcker sig tillbaka till antika Rom.⁴⁶ Jankowska förklarar att det i antika Rom inte var ovanligt att litterära verk tillskrevs andra än den faktiska författaren.⁴⁷ Praktiken återfanns även i verk skrivna under 1200-talet. År 1230 sades Eike von Repgow i "Sachsenspiegel" ha skrivit "Eyke von Repchowe iz tete," och Nicolaus von Jeroschin, i "Kronike von Pruzinlant" från 1330 skrev, "Nu sol ich ouch hi nennen mich, zwar nicht in rumis gere, want ich des gerne impere."⁴⁸ Efter ytterligare reflektion, och med en jämförelse av URL idag, synes den historiska uppfattningen indikera en annorlunda syn på författarskap och äganderätt i förhållande till moderna normer. Denna tidiga form av spökskrivning reflekterar en period där skapandet av litterära verk inte nödvändigtvis var kopplat till personlig ära och erkännande på samma sätt som idag. Det var inte förrän under medeltiden som en utveckling började ses i upphovsmäns relation till sina verk. Detta var början på 'författarmedvetandet', eller som Strömholm kallade det, "conscience du fait créateur".⁴⁹

---

⁴² I denna uppsats används termen *spökskrivare* i stället för den engelska termen *ghostwriter*; se även Karnell (1997) som även använder en sådan beteckning.

⁴³ Se SAOL "spökskrivare".

⁴⁴ Karnell (1997), s. 335.

⁴⁵ Jankowska (2013) s. 77.

⁴⁶ Jankowska (2013) s.78 med hänvisningar.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Jankowska (2013) s. 79 med hänvisningar.

⁴⁹ Strömholm (1967) s. 65.

Avtalsgrunderna för spöskrivning kan variera och kan anta olika former. Eberstein påpekade att en förläggare rimligen kan kräva att författaren avstår från sin rätt att bli angiven, om ett verk skulle ha ett större allmänintresse om det publicerades anonymt, eftersom författarens namn kan minska intresset för verket i vissa kretsar.⁵⁰ Karnell framhåller att uppdragsgivaren (UL)⁵¹ kan ha ett intresse att skydda författaridentiteten och integriteten för det färdiga verket även mot ifrågasättande av spöskrivaren (X).⁵² Vidare menar han att det generellt kan antas att X, på grund av sitt kontraktsmässiga åtagande gentemot uppdragsgivaren, har ett intresse av att *inte* bli offentligt igenkänd som spöskrivare. En sådan anledning kan vara att X får god reklam inom spöskrivarbranschen.⁵³

Ett spöskrivarförhållande förutsätter att ett avtal ingås mellan en spöskrivare och en uppdragsgivare. Möjligheterna till avtalsfrihet enligt 27 § URL är omfattande. Avseende de dispositiva reglerna i lagstiftningen är parterna i praktiken fria att bestämma villkoren för överlåtelseavtalet. Dessutom hindrar URL inte framtida upphovsrättsliga verk, det vill säga verk som ännu inte har skapats.⁵⁴ Upphovsrättslagstiftningen möjliggör således för upphovsrättsliga uppdragsavtal. Detta innebär att en uppdragsgivare är fri till att ingå avtal med en upphovsman (uppdragstagaren) om rättigheterna till ett upphovsrättsligt verk som ännu inte har skapats.⁵⁵ Spöskrivare agerar vanligtvis på uppdrag av ett förlag eller av den person som sedan tillskrivs som författare av verket.

2.2 Vem anses vara upphovsman?

2.2.1 Presumtionsregeln

Upphovsrätt omfattar litterära och konstnärliga verk, varpå rätten till verket tillkommer upphovsmannen som är den individ som har skapat det.⁵⁶ 1 kap. 1 § URL fastställer således principen att upphovsmannen alltid är en *fysisk*

---

⁵⁰ Eberstein (1923), s. 162.

⁵¹ Likt Karnell kommer denna framställning att använda sig av versalen X för att illustrera spöskrivaren (den ursprungliga upphovsmannen) respektive UL (uppgiftslämnaren) för förvärvaren av upphovsrätten, som sätter ut sitt namn på verket, se Karnell (1997) s. 336.

⁵² Karnell (1997) s. 338.

⁵³ Karnell (1997) s. 336, med hänvisningar.

⁵⁴ Levin (2019) s. 506.

⁵⁵ Nordell (2004) s. 606.

⁵⁶ 1 kap. 1 § URL; Prop. 1960:17 s.50; se även Levin (2019) s. 114.

person, en människa, och utesluter möjligheten för en juridisk person att vara upphovsman.⁵⁷ Juridiska personer och maskiner, såsom datorer som ibland beskrivs som "skapande," kan inte vara upphovsmän enligt lagens definition.⁵⁸ I övrigt fastställer lagen inga specifika krav när det gäller ålder, rättslig tillräknelighet eller dylikt. Det innebär att även barn och personer med nedsatt rättslig förmåga kan anses vara upphovsmän, även om deras juridiska förfogande i ekonomiska frågor kan vara begränsat.⁵⁹ *Rosén* beskriver det som att svensk upphovsrätt är klart auktorinriktad, vilket innebär att arbetsgivare, företag, myndigheter och andra institutioner i princip alltid måste härleda sina eventuella rättigheter till upphovsrätter från en fysisk upphovsman.⁶⁰

Den som anses vara upphovsman i lagens mening återfinns i 1 kap. 7 § första stycket URL. Paragrafen fastställer att upphovsman till ett verk är den person vars namn, allmänt kända pseudonym⁶¹ eller allmänt kända signatur⁶², på ett sedvanligt sätt har angetts på exemplar av verket eller när verket görs tillgängligt för allmänheten.⁶³ I sälj- och rättssammanhang antas ofta att den som anges som upphovsman till ett verk faktiskt är dess skapare. Den som på en bok angivits som dess författare anses som utgångspunkt således vara upphovsman till boken.⁶⁴ Bestämmelsen skapar sålunda en presumtionsregel och har praktisk betydelse då den befriar upphovsmannen från att behöva bevisa sitt upphovsmannaskap i de fall då upphovsmannen angett sitt namn.⁶⁵

För att presumtionsverkan ska tillkomma upphovsmannabeteckningen krävs enligt lagtexten att angivelsen har skett på ett exemplar av verket på ett sedvanligt sätt.⁶⁶ Inom ramen för litterära och musikaliska verk är bestämmelsen tillämplig om beteckningen har angetts på titelbladet i samband med verket.⁶⁷ Att angivelsen ska ske på ett sedvanligt sätt föranleder således att det inte är tillräckligt att sådant görs på exemplar av verket eller i samband med att verket görs tillgängligt för allmänheten, om sättet som angivelsen görs på inte tydligt uppfattas av allmänheten som en upphovsmannaangivelse. Exempel härpå kan vara att en angivelse på

---

⁵⁷ Levin (2019) s. 114.

⁵⁸ Rosén (2006) s. 36.

⁵⁹ Levin (2019) s. 114.

⁶⁰ Rosén (2006) s. 36.

⁶¹ En pseudonym är en identitetsbeteckning som används för att ge intrycket av att vara ett verkligt namn, som i exempelvis Ernst Ahlgren och Frank Heller, se SOU 1956:25 s. 157.

⁶² En signatur är beteckningar såsom initialer, förkortningar eller märken, se SOU 1956:25 s. 157.

⁶³ 1 kap. 7 § första stycket URL.

⁶⁴ SOU 1956:25 s. 157.

⁶⁵ Prop. 1960:17 s. 83; SOU 1956:25 s. 156 – häri går att utläsa att presumtionsregeln i 7§ 1 § URL tar sin inspiration från artikel 15 Bernkonventionen. Enligt denna regel krävs det att upphovsmannens namn ska ha angivits på verket för att presumtionsverkan skall gälla.

⁶⁶ 1 kap. 7 § URL; SOU 1956:25 s. 157.

⁶⁷ SOU 1956:25 s. 157.

baksidan av ett konstverk, eller på en tavelram, inte grundar presumtion till upphovsmannaskap.⁶⁸ Presumtionen om upphovsmannaskap kan emellertid hävas om bevisning förebringas som talar för att en annan individ är den rättmätige upphovsmannen till ett verk.⁶⁹

2.2.2 Presumtionsregeln i förhållande till spöskrivaravtal

Levin menar att frågan om vem som är den rättmätiga upphovsmannen sällan uppkommer i praktiken. Hon menar att presumtionsregeln snarare tjänar som en naturlig utgångspunkt för praktiska överväganden.⁷⁰ När lagen refererar till "upphovsmannen," hans rättigheter och befogenheter, inkluderas normalt både den ursprungliga skaparen av verket och en förvärvare av denna.⁷¹ Om något annat avses framgår det av själva regelns formulering eller dess innehåll att det är den ursprungliga skaparen av verket som avses.⁷²

Jag ställer mig tveksam till *Levins* uppfattning om att frågan sällan uppkommer i praktiken. Enligt min uppfattning är frågan om den rättmätiga upphovsmannen mer nyanserad än så, och därvidlag högst aktuell i spöskrivarbranschen. *Karnell* uppmärksammade upphovsmannaskapets innebörd i denna bransch som, enligt min mening, har hamnat i skuggan av upphovsrätten. Han menar att spöskrivande väcker upphovsrättsliga frågor om vem som ska anses vara upphovsman enligt 7§ URL.⁷³

Karnell uppmärksammar att själva idén med spöskrivare är att en annan, förläggare eller annan författare (UL), ska fånga läsekretsen. UL presumeras, i fall då ett verk offentliggjorts, vara upphovsman till ett verk som han inte har skapat.⁷⁴ Detta ter sig enligt min uppfattning bli problematiskt i förhållande till att 7 § första stycket URL endast ger skydd för en presumtion. Denna paradoxala situation kan skapa förvirring kring upphovsmannens rättigheter, såväl som det kan missleda allmänheten.⁷⁵ Detta blir ytterligare mer komplicerat i de fall då en spöskrivares verk får stor kommersiell framgång och en spöskrivare önskar bli erkänd för detta arbete.

---

⁶⁸ SOU 1956:25 s. 158.

⁶⁹ SOU 1956:25 s. 157 f.; Olsson & Rosén 1 kap 7 § 'Presumtionsregel angående upphovsmannaskapet' (JUNO version 5); Levin (2019) s. 115.

⁷⁰ Levin (2019) s. 115.

⁷¹ Ibid.

⁷² Exempel av denna formulering kan återfinnas i 3, 7, 31 och 43–44 §§ URL.

⁷³ *Karnell* (1997) s. 336; se även *Axhamn* (2010) s. 620.

⁷⁴ *Karnell* (1997) s. 340

⁷⁵ *Karnell* (1997) s. 337.

Presumtionen om upphovsmannaskap kan, som tidigare redogjorts, genombrytas om annat bevisas. En angelägenhet för spökskrivaravtal är att rida spärr mot sådan bevisning.⁷⁶ Det avgörande är att det är spökskrivaren som kan bryta igenom presumtionen. Karnell framhåller att det är UL:s dödsår⁷⁷ som avgör vilken skyddstid som gäller tills annat visas om upphovsmannaskapet än vad som följer av presumtionen i 7 § första stycket URL. UL framträder som upphovsman i detta sammanhang.⁷⁸ Fram till dess är det personen som namnges som har rätten att göra anspråk på all ideell och annan upphovsrätt gentemot tredje man. Karnell påpekar att man kan förlita sig på upphovsmannapresumtionen som stadgas i 7 § första stycket URL i avsaknad av bevis om en annan rättmätig upphovsman.⁷⁹

Avtalet som upprättas mellan X (spökskrivare) och UL bestämmer i vilken utsträckning information om det verkliga författarskapet ska avslöjas för andra. Karnell gör en uppdelning i att avtalet gäller dels de *yttre* förhållandena av spökskrivning och dess påverkan på den felaktiga uppfattningen om upphovsmannaskap som kan uppstå genom 7 § URL. Spökskrivningens *inre* förhållanden berör den ideellrättsliga regleringen till måttet av den effekt ett avtal om eftergift av namngivningsrätten enligt 3 § URL har.⁸⁰ I vilken utsträckning en spökskrivare har möjlighet att bryta igenom presumtionen av detta slag beror i grunden på hur mycket ett avtal om spökskrivning kan påverka utrymmet för de eftergifter som kan vara giltiga enligt 3 § tredje stycket URL. Detta kommer att behandlas mer djupgående i avsnitt 3.

2.3 Generellt om ideella rättigheter

2.3.1 Ideellrättsligt skydd enligt internationella konventioner

Upphovsrättslagstiftningen är liksom annan immaterialrätt nationell.⁸¹ Som en konsekvens härav är upphovsrättskyddet avgränsat till respektive skyddsland.⁸² Däremot grundas upphovsrätten i stor utsträckning på

---

⁷⁶ Karnell (1997) s. 340.

⁷⁷ För vidare läsning om dödsår, se Levin (2019) s. 220 f.

⁷⁸ Karnell (1997) s. 340.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Karnell (1997) s. 340.

⁸¹ Ideella rättigheter är inte harmoniserade. Det framgår av skäl 19 i Infosoc-direktivet som fastställer att upphovsmannens ideella rättigheter de facto inte omfattas av direktivet. Hänvisningar sker i stället till medlemsstaternas respektive lagstiftningar, samt till Bernkonventionen.

⁸² Rosén (2006) s. 28. Se även Maunsbach & Wennersten (2022) s. 23; Strömholm (2005) s. 650 ff.

internationella överenskommelser snarare än på nationella sÄrlösningar. Sverige är i linje härmed bundet av ett stort antal konventioner.⁸³

Bernkonventionen⁸⁴ utgör en central internationell överenskommelse som syftar till att harmonisera och stärka skyddet för litterära och konstnärliga verk på global nivå. Den har därmed spelat en central roll i att fastställa grundläggande principer och normer för internationell upphovsrättslagstiftning.⁸⁵ Det var inte först efter konventionsstaternas fjärde konferens i Rom 1928 som artikel 6*bis* BK infördes. Stadgandet fastställde för första gången rätten för en upphovsman att framstå som sådan, och därtill kunna motsätta sig ändringar till sitt verk. Under Romkonferensen betonades att de ideella rättigheterna skiljer sig från upphovsmannens ekonomiska rättigheter. Generalrapportören poängterade att bestämmelsen var ett erkännande av att ett verk inte endast har ett ekonomiskt värde utan reflekterade även upphovsmannens person.⁸⁶ De ekonomiska rättigheterna ansågs inte fullt ut kunna skydda upphovsmannens personliga intressen, varför det ansågs vara nödvändigt att införa *droit moral*-bestämmelser.⁸⁷

Denna princip är även fastställd i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.⁸⁸ Artikel 27:2 slår fast att "Var och en har rätt till skydd för de ideella och materiella intressen som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga verk till vilka han eller hon är upphovsman". Inom svensk rätt är grundvalen för upphovsrätten fastslagen i 2 kap. 16 § Regeringsformen, vilken fastställer att upphovsmän har rätt till sina verk enligt de bestämmelser som fastställs i lag.⁸⁹ Detta kräver således att det finns en specifik upphovsrättslagstiftning.

2.3.2 Ideellrättsligt skydd enligt svensk nationell rätt

För svenskt vidkommande är upphovsrätten reglerad i lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. I URL fastslås att upphovsrätten består av två delar. Den ena delen innefattar upphovsmannens ekonomiska ensamrätt⁹⁰, varav den andra delen består av upphovsmannens

---

⁸³ Rosén (2006) s. 28 f.

⁸⁴ Bernkonventionen antogs år 1886 och Sverige blev medlem i den så kallade Bernunionen år 1904.

⁸⁵ Rosén (2006) s. 62 f.

⁸⁶ Axhamn (2008) s. 465 med hänvisningar.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Universal Declaration of Human Rights, 10 december 1948, A/RES/217 (III).

⁸⁹ 2 kap 16 § kungörelse (1974:152) om beslutad ny regeringsform.

⁹⁰ 1 kap. 2 § URL.

ideella rätt⁹¹. Med undantag från några inskränkningar⁹² innefattar den ekonomiska ensamrätten en uteslutande rätt för upphovsmannen att förfoga över verket genom att framställa exemplar av det och genom att göra det tillgängligt för allmänheten. Den ekonomiska rätten kan överlåtas till andra och betraktas således som en förmögenhetsrätt.⁹³

De ekonomiska rättigheterna har sin grund i en önskan att skapa gynnsamma arbetsförhållanden för upphovsmannen. Dessa rättigheter syftar till att ge ett incitament för skaparen att fortsätta sitt arbete, nå ut till en bredare publik och bidra till den kulturella utvecklingen genom sin talang och begåvning. På sätt och vis kan det jämföras med idén att "arbetaren är sin lön värd".⁹⁴ Strömholm belyser att tanken att upphovsmannen ska ha ekonomiska rättigheter härstammar från John Lockes filosofi om individens rätt att äga sig själv och det hen producerar.⁹⁵ Eberstein har även påpekat att det primära fokuset har varit att säkerställa att upphovsmännen har en anständig försörjning, snarare än att främja den kulturella produktionen, även om detta har haft ett naturligt utfall.⁹⁶

Däremot är en karakteristisk egenskap hos upphovsrätten att dess skydd sträcker sig bortom de ekonomiska intressena.⁹⁷ Idén om att upphovsmannen också bör åtnjuta ideella rättigheter hade däremot inte samma historiska globala acceptans som idén om de ekonomiska rättigheterna. Idén utvecklades när litterära och konstnärliga verk började betraktas som förlängningar av sina skapare⁹⁸ och fick sin största påverkan i Europa genom de banbrytande franska upphovsrättslagarna under den franska revolutionen.⁹⁹

I Sverige framgår omfattningen av de ideella rättigheterna (*droit moral*) genom den positiva lagregleringen i 3 § URL. Denna omfattar två huvudsakliga aspekter: namngivelsesrätten (*droit à la paternité*) och respekträtten (*droit au respect*).¹⁰⁰ Namngivelsesrätten regleras i 3 § första

---

⁹¹ 1 kap. 3 § URL.

⁹² Inskränkningarna regleras i 2 kap. URL.

⁹³ 27 § första stycket URL; se vidare Nordell (2003) s. 383 f. Beträffande den ekonomiska rättens överlåtbarhet hänvisas till 3 kap. URL.

⁹⁴ SOU 1956:25 s. 85.

⁹⁵ Strömholm (1975) s. 297; Kur & Dreier (2019) s. 241 f.

⁹⁶ Eberstein (1925) s. 108; jfr. SOU 1956:25 s. 86.

⁹⁷ Levin (2019) s. 159.

⁹⁸ Kur & Dreier (2019) s. 240 f.; jfr Cit. från Jane Ginsburg: A tale of two copyrights, *Revue internationale du Droit d'auteur* 1991, nr 147, s. 174: "Upphovsmannen är skyddad just såsom sådan, genom sin ställning som skapare av ett verk, eftersom han är förenad med ett band till denna sin skapelse."

⁹⁹ Strömholm (1975) s. 297. Att den terminologi som används inom den ideella rätten är fransk kan således förklaras av att Frankrike i stor utsträckning betraktas som hemlandet för de ideella rättigheterna.

¹⁰⁰ Prop. 1960:17 s. 64 f.

stycket URL enligt vilken upphovsmannen har en rätt att bli namngiven som sådan till sitt verk i den omfattning som god sed kräver. Respekträtten i 3 § andra stycket URL stipulerar rätten för upphovsmannen att motsätta sig kränkande ändringar och andra åtgärder som kan påverka verket negativt.¹⁰¹ Det är viktigt att notera att trots att termen "ideell" används och att rätten har moraliska aspekter, innebär det inte nödvändigtvis att den saknar ekonomisk betydelse. Det blir särskilt tydligt i sammanhanget av namngivningsrätten.¹⁰²

Det upphovsrättsliga skapandet beskrivs i Auktorrättskommitténs betänkande till URL som en form av mänsklig aktivitet där individen i sitt verk lägger in sin personlighet och sina andliga upplevelser och erfarenheter.¹⁰³ Således menar AK att det uppstår en stark emotionell relation mellan upphovsmannen och det verk som hen har skapat, till skillnad från vad som förekommer inom andra områden i arbetslivet. AK poängterade att upphovsmännen därmed är "[...] på ett helt annat sätt än andra producenter känsliga för vad som händer med 'deras andes barn'."¹⁰⁴ Levin anser att samhällets intresse av att ta del av verk är av ideell art, och kan således svårligen mätas i pengar.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ Levin (2019) s. 159.

¹⁰² Jfr. Exempelvis NJA 1996 s. 354 och NJA 1974 s. 94. Av rättsfallen framgår att namngivningsrätten är av betydelse för att bevara upphovsmannens renommé.

¹⁰³ SOU 1956:25 s. 86.

¹⁰⁴ SOU 1956:25 s. 86.

¹⁰⁵ Levin (2019), s. 33.

3 Särskilt om namngivningsrätten

3.1 Rättsliga utgångspunkter

En författare, kompositör eller konstnär har ofta ett starkt intresse av att bli erkänd som upphovsperson till sitt verk. Detta intresse manifesterar sig framför allt i form av ett krav på att deras namn ska anges i samband med verket.¹⁰⁶ Namngivning är avgörande för att skapa och upprätthålla en upphovsmans renommé. I sin tur är renommén ofta en viktig faktor för marknadsverket på upphovsmannens verk.¹⁰⁷ Namngivningsrätten (paternitetsrätten) utgör, som tidigare redogjorts en del av de ideella rättigheter som tillkommer en upphovsman enligt 3 § URL. Paternitetsrätten regleras i 3 § första stycket URL och föreskriver att upphovsmannen har en rätt att bli angiven som sådan både på exemplar av verket och när det görs tillgängligt för allmänheten.¹⁰⁸ Vidare stadgar bestämmelsen att detta ska ske i den omfattning som god sed kräver.¹⁰⁹ Levin menar att rätten till namngivelse är "[...] i viss utsträckning urvattnat" till följd av att den endast kan göras gällande enligt vad som följer av god sed.¹¹⁰ Med utgångspunkt i det resonemanget finns anledning att närmare utreda tolkningen av god sed.

3.2 Tolkning av god sed

Av 3 § första stycket URL följer att namngivelse av upphovsmän inte är obligatorisk i alla sammanhang, utan endast "i den omfattning och på det sätt god sed kräver". I motiven betonas att god sed kan undanta namngivning vid speciella fall där det skulle vara stötande att ange upphovsmannen. Som exempel nämnde Auktorrättskommittén att det inte är nödvändigt att nämna upphovsmannens namn när musik spelas under en religiös gudstjänst.¹¹¹ Därutöver gäller undantaget från namngivning även generella situationer där

---

¹⁰⁶ SOU 1956:25 s. 116.

¹⁰⁷ Angående namngivningsrättens betydelse för undvikande av förväxlingsrisk, se SOU 1956:25 s. 117; Levin (2019) s. 159.

¹⁰⁸ SOU 1956:25 s. 116. Rätten till namngivelse gäller även i fall då verket används olovligen av någon annan än upphovsmannen, se SOU 1956:25 s. 116.

¹⁰⁹ Prop. 1960:17 s. 65; jfr. Levin (2019), s. 160.

¹¹⁰ Levin (2019) s. 160.

¹¹¹ SOU 1956:25 s. 116.

praktisk hänsyn och rådande sedvänja på de olika verkens branschområden tyder på att en icke angivning ses som god sed.¹¹² Till exempel medges undantag till namngivning när musik spelas på kaféer och restauranger, eftersom det i sådana fall saknas betydelse för upphovsmannen att namnges.¹¹³

I andra fall har det ansetts strida mot god sed att *inte* namnge upphovsmannen. Exempelen ur praxis är många där namngivelsen har ansetts vara betydelsefull inom ett visst branschområde. I NJA 1974 s. 94, *Rudlings affischer*, var det fråga om användning av ett montage bestående av en konstnärs bilder. Montaget innefattade kraftiga beskärningar. Beskärningen hade skett på så vis att konstnärens namn hade avlägsnats och inte angetts på något annat sätt. HD konstaterade att förfarandet stod i strid med 3 § första stycket URL. Domslutet kan tolkas på så vis att en upphovsmans namn alltid ska anges i samband med offentlig användning av hans verk, förutsatt att det inte finns *betydande tekniska* eller *konstnärliga skäl* som talar emot detta. Domen betonar även att regeln inte endast har en ideellrättslig betydelse, utan även en ekonomisk sådan, då angivandet av upphovsmannens namn påverkar hans renommé.¹¹⁴

I fallet NJA 1993 s. 263, *Uppsala stadshus*, hade ett arkitektkontor inför en planerad ombyggnad fått tillgång till såväl s.k. relationsritningar som förslagsritningar av andra arkitekter. Arkitektkontoret hade avlägsnat ursprungliga stämplarna med namnanteckningar som angav upphovsmännen och istället satt dit sin egna stämpel. Högsta domstolen ansåg att arkitektkontoret hade gjort vissa ändringar och att det därmed var oklart vem som hade utfört ritningarna, även om de ursprungliga upphovsmännen stod angivna på första sidan av ritningssamlingen. HD fastslog att byggnadsritningar normalt innehåller upphovsmannabeteckningar och att arkitektkontorets agerande därmed stod i strid med namngivelsesrätten i enlighet med god sed.¹¹⁵

I NJA 1996 s. 354, *Stadens löjtnant*, fick de principer som antyds i det ovan angivna fallet tydligare framställning. Fallet behandlade frågan om Sveriges Television vid en sändning av ett program hade skyldighet att namnge upphovsmannen till ett kort musikstycke. HD fastslog att uphovsmän ska namnges i samband med offentlig användning av deras verk, om det inte finns *betydande tekniska* eller *konstnärliga hinder*. Eftersom namngivelsesrätten inte är absolut och beror på vad som anses vara "god sed," vände sig Högsta domstolen till lagmotiven för vägledning. Detta dels för att bekräfta befintliga

---

¹¹² Prop. 2004/05:110 s.84; Prop. 1960:17 s. 65.

¹¹³ SOU 1956:25 s. 116.

¹¹⁴ NJA 1974 s. 94.

¹¹⁵ NJA 1993 s. 263; se *Rosén* i JT 1993–94 nr 3 s. 551 f.

sedvänjor, dels för att främja utvecklingen av nya sedvänjor på områden där det ännu inte fanns tydliga riktlinjer för vad som ansågs vara "god sed". Domstolen refererade till ett avtal mellan STIM och SVT, i vilket SVT förbundit sig att ange upphovsmannens namn om det inte fanns uppenbara tekniska eller konstnärliga hinder. Eftersom det inte fanns sådana hinder i detta fall och namnet kunde ha lämnats ut före, under eller direkt efter programmet, ansåg domstolen att SVT hade brutit mot god sed genom att inte ange Torgny B:s namn.¹¹⁶

Domstolens tolkning av regeln om namngivelse bör ses mot bakgrund av att utvecklingen efter tillkomsten av upphovsrättslagen har rört sig i riktning mot att stärka skyddet för upphovsmän.¹¹⁷ Domstolens bedömningar i ovanstående rättsfall görs med utgångspunkt i vad som kan uppfattas som kränkande för en upphovsman, men i övrigt skall en objektiv måttstock anläggas.¹¹⁸ Bedömningen sker utifrån om namngivningen har kunnat göras utan betydande tekniska och konstnärliga hinder och utifrån om vad som är god sed inom branschen.¹¹⁹ Dessa regler och normer kan således skilja sig åt mellan olika konstnärliga uttrycksformer och situationer.¹²⁰ Exempelvis kräver god sed att författaren av litterära verk tydligt anges inom verket självt medan en kompositör av ett musikstycke bara behöver namnges i nära anslutning till verket.¹²¹

Att det i 3 § första stycket uppställs ett krav för att upphovsmannen ska angivas i överensstämmelse med vad god sed kräver syftar enligt AK att funktionera som en regel med dubbel innebörd.¹²² Dels syftar regeln till att bekräfta och legitimera befintlig sedvänja, dels att främja utvecklingen av sedvanan på områden där det ännu inte finns etablerad "god sed". Att det finns en hänvisning till god sed innebär emellertid inte att domstolen är förhindrad att rubba en sedvänja som är skadlig för upphovsmän eller på andra sätt är oönskad.¹²³ Av intresse härmed är att kommittén i sitt uttalande öppnar upp möjligheten för domstolarna att genom sin tolkning ge vägledning för tolkningen av god sed och således även motverka oönskade sedvänjor.¹²⁴ Särskilt intressant är också att AK i motiven uttalat sig på följande vis: "*Den osäkerhet, som stundom kan inställa sig för den enskilde att avgöra, om en sedvänja är utbildad på ett visst område och om den kan anses för »god sed», behöver icke ha svårare konsekvenser än att i tveksamma fall upphovsmannen*

---

¹¹⁶ NJA 1996 s. 354.

¹¹⁷ SOU 1956:25 s. 117.

¹¹⁸ SOU 1956:25 s. 123; prop. 1960:17 s. 71; jfr. Nordell (2003) s. 401.

¹¹⁹ Jfr. NJA 1996 s. 354.

¹²⁰ Prop. 2004/05:110 s. 84; prop. 1960:17 s. 65.

¹²¹ Levin (2019) s. 160.

¹²² SOU 1956:25 s. 116; Rosén (2006) s. 172.

¹²³ Prop. 1960:17 s. 71.

¹²⁴ SOU 1956:25 s. 116-117.

*angives.*¹²⁵ Uttalandet antyder att en upphovsman i allmänhet ska anges om det råder osäkerhet avseende vad som anses vara god sed inom ett branschområde.

Enligt min mening bör domstolarnas bedömning i de förevarande fallen vara följdriktiga med tanke på branschsedvanorna i respektive områden. I fallet *Rudlings affischer* tycks det ha varit en klar överträdelse av god sed att inte namnge upphovsmannen, eftersom det direkt påverkade upphovsmannens renommé och verkets integritet. Domstolens bedömning i *Uppsala stadshus* reflekterar vikten av erkännande av upphovsmäns bidrag till arbeten som arkitektriktningar, där namngivelse anses vara en del av den professionella standarden och god sed. I *Stadens löjtnant* klargjorde domstolen att upphovsmän bör namnges om det inte finns signifikanta tekniska eller konstnärliga hinder. Ytterligare omständigheter som kan vara vägledande i bedömningen av god sed är att domstolen beaktade avtalet med SVT, vilket understryker vikten av att upphovsrättsliga avtal respekteras.

Domstolarnas bedömningar ligger i linje med syftet med upphovslagens bestämmelser, nämligen att de ska avspegla den upphovsrättsliga marknaden. En avvägning ska göras av upphovsmannens intressen med övriga berättigade intressen på området som ska tillgodoses.¹²⁶ Denna historik av domstolsavgöranden kan ge oss vägledning i hur god sed kan tillämpas inom spökskrivarbranschen. Inom spökskrivarbranschen är det en vanlig praxis att spökskrivaren avstår från sin namngivningsrätt genom avtal som ingås mellan parterna. Precis som i *Stadens löjtnant* kan avtal mellan en spökskrivare och en uppdragsgivare specificera villkoren för namngivelse. Om det finns en branschstandard som stödjer anonymitet, kan detta möjligtvis betraktas som god sed.

3.3 Rätten till anonymitet

Upphovsmannen har i samband med sin namngivningsrätt även rätt att vara anonym (*le droit de non-paternité*)¹²⁷, om så önskas.¹²⁸ I förarbetena till URL angav Auktorrättskommittén att namngivningsrätten inte är tillämpligt då verket enligt upphovsmannens önskan ska utgivas anonymt.¹²⁹ Vid

---

¹²⁵ SOU 1956:25 s. 117.

¹²⁶ Jfr. SOU 2010:24 s. 111.

¹²⁷ Se vidare Strömholm (1975) s. 350 ff.

¹²⁸ 3 kap. 1 § Tryckfrihetsförordningen (1949:105) stadgar att en författare till en tryckt skrift inte är skyldig att sätta ut namn, pseudonym eller dylikt på skriften; Prop. 1960:17 s. 71.

¹²⁹ SOU 1956:25 s. 118.

upphovsrättslagens tillkomst ansåg man emellertid inte att det var nödvändigt att införa en regel som stadgade detta.¹³⁰ I sådana situationer finns det en faktiskt moralisk skyldighet för den som publicerar eller senare använder verket att respektera skaparens anonymitet.¹³¹ Trots detta kan man inte säga att regelverket ger formellt stöd för denna skyldighet.¹³² Det blir särskilt intressant ur en spökskrivarkontext, då förvärvaren av upphovsrätten inte endast är moraliskt skyldig till att inte avslöja spökskrivarens identitet, utan även rättsligt skyldig till detta. Om en författare i ett publiceringsavtal har avtalat att verket ska ges ut anonymt, innebär det ett brott mot avtalet att avslöja författarens namn på de publicerade exemplaren.¹³³

Rosén noterar att 3 § URL inte täcker fall då en upphovsman självmant tar avstånd från sitt verk. Vidare poängterar han att en utfästelse om en upphovsmans anonymitet bör garanteras i avtal mellan upphovsmannen och den som sköter/ombesörjer utgivningen av verket.¹³⁴ Enligt Rosén borde en kontrahents röjande av upphovsmannaskap betraktas som ett kontraktsbrott.¹³⁵ Detsamma bör, enligt min mening, kunna appliceras på spökskrivaravtal.

3.4 Eftergift av namngivelsesrätt

3.4.1 Den ideella rättens oöverlåtbarhet

Som utgångspunkt är upphovsrätten en förmögenhetsrätt som fritt kan disponeras genom avtal och således överlåtas till annan.¹³⁶ Avseende möjligheten att överlåta ekonomiska- respektive ideella rättigheter finns det en avgörande distinktion dem emellan. Avseende den ideella rättens icke överlåtbarhet anses följa att den, till skillnad från den ekonomiska rätten, är tvingande.¹³⁷ Enligt svensk lag finns det ett lagstadgat skydd i 3 § 3 stycket URL som förhindrar *överlåtelse* av den ideella rätten.¹³⁸ Denna bestämmelse grundar sig i att ideella rättigheter enligt sakens natur är knutna till

---

¹³⁰ SOU 1956:25 s. 118.

¹³¹ Prop. 1960:17 s. 71.

¹³² SOU 1956:25 s. 118.

¹³³ SOU 1956:25 s. 118.

¹³⁴ Rosén (2006) s. 174.

¹³⁵ Rosén (2006) s. 174; se även Nordell (2003) s. 383.

¹³⁶ 27 § första stycket URL. Se även Levin (2019) s. 118.

¹³⁷ Nordell (2003) s. 393.

¹³⁸ 1 kap. 3 § tredje stycket URL; jfr. 3 kap. 27 § URL; SOU 1956:25 s. 127; Se även Rosén (2006) s. 167; Axhamn (2008) s. 464; Nordell (2003) s. 383.

upphovsmannens person, varför de principiellt inte är överlåtbara till en annan fysisk- eller juridisk person.¹³⁹ Upphovsrättsexperter verkar vara eniga i detta resonemang. *Rosén* understryker att lagen vill upprätthålla upphovsmannens kontakt med sitt verk genom att hans eller hennes namn ska anknytas till verket oavsett vem som innehar rätten till själva utnyttjandet.¹⁴⁰ *Eberstein* menar att rätten inte hade kunnat få en personlig karaktär annat än om och i den mån den inte kunde övergå på annan person.¹⁴¹ Som ett resultat måste den som får de ekonomiska rättigheterna till ett verk respektera upphovsmannens ideella rättigheter.¹⁴²

För att andra än upphovsmannen ska kunna disponera över verket krävs en överföring av upphovsrätten från upphovsmannen till en mottagare. Bestämmelser om överföring av upphovsrätten regleras i kapitel 3 av upphovsrättslagen och gäller de ekonomiska rättigheterna. Dessa regler har i stort sett förblivit oförändrade sedan lagens tillkomst, trots betydande samhälls- och marknadsförändringar inom upphovsrättsområdet.¹⁴³

Enligt 27 § första stycket URL tillåts överlåtelse av upphovsrätt. I lagen används termen "överlåtelse" för att omfatta både upphovsrättsliga överlåtelser och upplåtelser. Det är viktigt med adekvat språkbruk i dessa fall. Därför görs en distinktion mellan överlåtelse och upplåtelse av rätt. Ordet överlåtelse syftar till en fullständig överföring av rättigheter genom avtal. Förvärvaren får ensamrätt till verket även gentemot den ursprungliga upphovsmannen.¹⁴⁴ Med termen upplåtelse avses att mottagaren endast erhåller rätten att använda verket. Denna typ av användningsrätt, vanligtvis kallad licens, kan vara antingen exklusiv eller icke-exklusiv.¹⁴⁵ En exklusiv licens innebär att endast licensinnehavaren har befogenhet att utnyttja verket, medan en icke-exklusiv licens innebär att rätten att använda verket kan delas med upphovsmannen eller andra parter.¹⁴⁶ När det i den fortsatta diskussionen hänvisas till en överlåtelse, licensiering eller överföring av upphovsrätt, inkluderar dessa begrepp också en avtalad eftergift av upphovsmannens ideella rätt.

---

¹³⁹ Rosén (2006) s. 168; Olsson & Rosén 1 kap. 3 § 'Inledning' (JUNO version 5); se vidare avsnitt 2.3.2.

¹⁴⁰ Rosén (2006) s. 161.

¹⁴¹ Eberstein (1925) s. 138.

¹⁴² Art. 6*bis* (1) BK. Se även Nordell (2003) s. 384.

¹⁴³ SOU 2010:24 s. 15.

¹⁴⁴ Rosén (2006) s. 87.

¹⁴⁵ Rosén (2006) s. 87.

¹⁴⁶ För vidare läsning om licenser, se Rosén s. 137 f.

3.4.2 Eftergiftens giltighet

Utgångspunkten är således att namngivningsrätten inte kan överlåtas helt till förvärvare av en upphovsrätt.¹⁴⁷ Upphovsmannen har dock möjlighet att *efterge*¹⁴⁸ sin ideella rätt enligt 3 § tredje stycket URL.¹⁴⁹ Paragrafen stadgar att upphovsmannen kan efterge sin rätt endast "[...] såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket". Som en följd därav är upphovsmannen inte bunden om han eller hon generellt har avstått från sin ideella rätt.¹⁵⁰

I förarbetena till URL uttalade Auktorrättskommittén att det inom upphovsrätten var ett omtvistat spörsmål i vilken utsträckning upphovsmannen borde ha möjlighet att *överlåta* sina ideella rättigheter. Om upphovsmannen mer eller mindre *generellt överlät* rätten till verket, kunde överlåtelsen även anses formellt innefatta även den ideella rätten. AK uppmärksammade risken för att förvärvaren av en upphovsrätt rent teoretiskt också skulle vara berättigad att utge det förvärvade verket under annan upphovsmannabeteckning även den av upphovsmannen angivna.¹⁵¹ Kommitténs ståndpunkt möttes av invändningar av vissa remissinstanser som förespråkade fullständig avtalsfrihet inom upphovsrätten.¹⁵² Emellertid ansågs det i upphovsrättslagstiftningen som regel att ingen rättsverkan borde tilläggas avtal där upphovsmannen generellt avstod från sin möjlighet att göra anspråk på sina ideella rättigheter.¹⁵³ AK hänvisade återigen till den ideella rättens djupt personliga karaktär, och att en sådan överlåtelse i princip inte skulle vara tillåten.¹⁵⁴ Däremot var det osäkert i vilken utsträckning denna princip var erkänd i gällande svensk rätt.¹⁵⁵

Lagstiftaren gjorde flera avvägningar mot andra konkurrerande mål för att motivera inskränkningar av upphovsrätten. Förbudet mot total överlåtelse av upphovsmannens ideella rättigheter är ett sådant exempel. Denna begränsning anses vara en inskränkning av avtalsfriheten, men anses motiverad med hänsyn till att överlåtelsen av ideell rätt betraktas som mycket omfattande och betungande för upphovsmannen. Auktorrättskommittén motiverade detta med att en generell eftergift av ideella rättigheter skulle få verkan långt in i

---

¹⁴⁷ Jfr Nordell (2003) s. 385.

¹⁴⁸ Begreppet "eftergift" kan tolkas som en efterföljande acceptans, det vill säga att upphovsmannen i förväg inte kan ge sitt medgivande till att verket behandlas på ett sätt som för honom skulle uppfattas som kränkande. Han kan endast i efterhand acceptera att verket behandlas på ett visst sätt, se Nordell 2003) s. 387.

¹⁴⁹ Prop. 1960:17 s. 66. Se även Rosén (2006) s. 168.

¹⁵⁰ Prop. 1960:17 s. 66.

¹⁵¹ Prop. 1960:17, s. 72.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Ibid.

¹⁵⁴ Se avsnitt 2.3.2.

¹⁵⁵ SOU 1956:25 s. 127. AK hänvisade här till Eberstein (1925) s. 151 och 162.

framtiden och omfatta olika former av användning av verket. En sådan konsekvens, menade AK, skulle vara svår för upphovsmannen att förutse vid avtalstillfället.¹⁵⁶ I enlighet med detta resonemang är upphovsmannen därmed inte bunden av ett generellt avstående av den ideella rätten, oberoende av vad som stadgas i ett överlåtelse- eller upplåtelseavtalet.¹⁵⁷

Sveriges radio framhöll i remissyttrandena till förarbetena att det var av betydelse att ta hänsyn till att 3 § tredje stycket inte överdrivet begränsar avtalsfriheten. Det påpekades att en författare bör ha möjlighet att anförtro någon att på hans eller hennes vägnar utvärdera och med bindande kraft godkänna alla ändringar i sitt verk som föreslås av tredje part. Sveriges radio påpekade emellertid att det inte bör vara förenligt med bestämmelsen att ge ombudet en oåterkallelig fullmakt.¹⁵⁸ Denna synpunkt är enligt min mening intressant eftersom det potentiellt kan ge upphov till ett liknande resonemang avseende namngivningsrätten, och att gränserna för vad som är möjligt att avtala om då tänjs.

3.4.3 En till art och omfattning begränsad användning

Huvudregeln är som tidigare redogjorts att en upphovsman inte är bunden till en eftergift av namngivningsrätt. Däremot är huvudregeln begränsad till fall där eftergiften skett på ett generellt sätt.¹⁵⁹ Enligt 3 § tredje stycket URL kan upphovsmannen med bindande verkan efterge sin ideella rätt, endast såvitt angår en till *art och omfattning begränsad* användning.¹⁶⁰ Exempel som framhålls i förarbetena på sådan användning är verk som används för filminspelning.¹⁶¹ AK uttalade i fråga om filmavtal att det i praktiken ofta kunde vara svårt att avgöra, om ändringar i verk (i detta fall filmens krav), överskrider gränserna för det avtalade och därmed potentiellt kränker upphovsmannens ideella rättigheter.¹⁶² Kommittén ansåg att en inskränkning i huvudregeln om ideella rättens oöverlåtbarhet ansågs godtagbar för att filmföretaget ska kunna säkerställa att upphovsmannen i framtiden inte yrkar på att användningen av verket kränker upphovsmannens ideella rättigheter.

---

¹⁵⁶ SOU 1956:25 s. 127 f.

¹⁵⁷ SOU 1956:25 s. 127 f.; se även Nordell (2003) s. 387.

¹⁵⁸ Prop. 1960:17 s. 70.

¹⁵⁹ SOU 1956:25 s. 127.

¹⁶⁰ Jfr. prop. 1960:17 s. 33; SOU 1956:25 s. 128.

¹⁶¹ Ytterligare exempel på användning av en till art och omfattning begränsad uppfattning är när verket utnyttjas för en viss utgåva, till exempel skolbruk. Ett annat exempel är när ett verk används för visst framförande i radio, TV eller på teater, men även för visst reklamändamål. Se SOU 1956:25 s. 128; se även Rosén (2006) s. 172.

¹⁶² SOU 1956:25 s. 128.

Således ansågs det acceptabelt att förvärvaren och upphovsmannen på förhand ingick avtal om eftergift.¹⁶³

AK menade att en sådan begränsad eftergift och avtalsbundenheten som följer även gynnar upphovsmannen. Att inte tillåta att eftergiften på förhand avtalas bort skulle annars komplicera möjligheten för honom att nå en överenskommelse med filmföretaget.¹⁶⁴ Ytterligare ett argument för att upphovsmannens skydd upprätthålls är att ett avstående från rättigheterna i ett sådant fall inte förväntas ha allvarliga negativa konsekvenser för upphovsmannens personliga intressen, eftersom användningen av verket är i förväg begränsad.¹⁶⁵ Här görs således en avvägning mellan kontrahenternas intressen och upphovsmannens behov av skydd.¹⁶⁶ Enligt AK hade en begränsning av disponeringen av ideella avtal varit för långtgående och riskerat att hindra upphovsmannen från att ekonomiskt utnyttja verket genom att inte tillåta att avtal ingås om ideella rättigheter.¹⁶⁷ Sammantaget anses det, mot bakgrund av dessa överväganden, att en upphovsman har möjlighet att avstå från sin namngivningsrätt i den utsträckning som avser en begränsad användning av verket.

I en spökskrivningskontext borde, enligt min uppfattning, en analog tolkning av vad Auktorrättskommittén har framfört i förarbetena till URL om filmavtal möjliggöras. Denna problematik har sin parallellitet i spökskrivning, där upphovsmannen i praktiken avstår från sin namngivningsrätt via avtal för verk som offentliggörs. Precis som i fallet med filmavtal, där det kan vara av betydelse för ett filmföretag att erhålla ett bindande avstående från upphovsmannen för att undvika framtida påståenden om kränkningar, kan ett spökskrivaravtal ses som ett försök att förebygga liknande situationer. Genom att upphovsmannen uttryckligen avstår från sin namngivningsrätt i ett spökskrivaravtal, kan det minska risken för framtida tvister om rättigheterna till verket. Kommittén verkar ha öppnat upp för möjligheten att avtal om eftergift på förhand ingås. Ett argument för att verk utförda av en spökskrivare kan anses vara en begränsad användning är det faktum att användningsområdet för ett spökskrivet verk är, likt filmavtalet, på förhand begränsat. Upphovsmannen och den som använder verket (t.ex. den som framstår som författare) kommer överens om specifika användningsvillkor, vilket innebär att användningen av verket förblir kontrollerad och inom ramarna för vad som avtalats.

---

¹⁶³ SOU 1956:25 s. 128.

¹⁶⁴ SOU 1956:25 s. 127 f.

¹⁶⁵ SOU 1956:25 s. 117; jfr. SOU 1956:25 s. 128.

¹⁶⁶ Jfr. SOU 2010:24 s. 111.

¹⁶⁷ SOU 1956:25 s. 127 f.; jfr. Nordell (2003) s. 390.

Vad som ter sig problematiskt i ett spökskrivarfall är att kommittén uttalat att en upphovsman när som helst har rätt att framträda som verkets upphovsman oavsett om han ingått avtal med förvärvare.¹⁶⁸ Förvisso gäller detta endast om eftergiften är av mer generell räckvidd.¹⁶⁹ Inom den juridiska doktrinen råder en, visserligen latent, diskussion om komplexiteten av en giltig eftergift. Det är en relevant fråga så länge man håller fast vid principen att upphovsmannen aldrig ska kunna ge bort sin ideella rätt. Men eftersom hela idén med spökskrivning är att den egentliga upphovsmannen inte ska avslöja sin identitet, blir frågan om upphovsmannens godkännande av att avstå från sin ideella rätt mindre relevant. I äldre motiv och praxis har också intagits en mycket restriktiv inställning till giltigheten av en sådan eftergift.¹⁷⁰

Nordell påpekar att ideella intressen i upphovsrättsliga avtal ofta förlorar sin betydelse, antingen på grund av avtalets syfte eller egenskaperna hos det som avtalet gäller.¹⁷¹ Vidare anser han att överlåtelse och eftergift kan sammanfalla när överlåtelsen avser endast en till art och omfattning begränsad användning av verket.¹⁷² Han hänvisar i sitt resonemang till exempel som upptagits i förarbetena, det vill säga när ett litterärt verk ska filmatiseras eller ett bildverk skall användas i ett specifikt reklamsammanhang. Härutöver anser Nordell att upphovsmannen i sådana fall kan tillåta ett avståndstagande från sin namngivningsrätt för verkets användning i det specifika sammanhanget.¹⁷³

Nordell menar att eftersom eftergiften bara gäller en till art och omfattning begränsad användning av verket, är det rimligt att tillåta endast en förvärvare att ha ekonomisk kontroll över verket, med följd att upphovsmannen själv inte får vidta åtgärder med verket.¹⁷⁴ Vidare hänvisar han till Karnell och framhåller att huvudregeln idag förmodligen är att avtal om spökskrivning bör anses vara giltiga, och att en spökskrivare bör kunna, med bindande kraft, avstå från namngivningsrätten till ett verk.¹⁷⁵ Nordell påpekar vidare att grunden för att acceptera spökskrivning kan härledas från 3 § 1 st. URL, som föreskriver att begränsningen bör vara i enlighet med vad som anses vara god sed. Detta menar han står i relation till det faktum att spökskrivning är vanligt förekommande idag. I enlighet med lagmotiven till URL föreslår han att

---

¹⁶⁸ SOU 1956:25 s. 129; prop. 1960:17 s. 66. Jfr. SOU 2010:24 s. 66.

¹⁶⁹ Se prop. 1960:17 s. 66 f.; SOU 1956:25 s. 127; jfr. Rosén (2006) s. 174.

¹⁷⁰ Nordell (2003) s. 396 med hänvisningar.

¹⁷¹ Nordell (1997) s. 353.

¹⁷² Nordell (2003) s. 385.

¹⁷³ Ibid.

¹⁷⁴ Nordell (2003) s. 396.

¹⁷⁵ Nordell (2003) s. 397 med hänvisningar.

eftergiften inte bör sträcka sig längre än vad som är försvarbart och överblickbart av spökskrivaren.¹⁷⁶

Rosén förhåller sig skeptisk till möjligheten för en upphovsperson att helt och hållet avstå från sin namngivningsrätt på ett bindande sätt. Enligt honom kan en spökskrivare som önskar framträda som upphovsman efter att en bok utkommit under annans namn, inte förhindras från att göra detta ur en strikt ideellrättslig synvinkel.¹⁷⁷ Rosén menar att detta bör vara utgångspunkten även i de fall då en spökskrivare har underkastat sig en kontraktuell förpliktelse att förbli anonym, till exempel på grund av att avslöjandet av identiteten skulle kunna störa bokens försäljning. Däremot uppmärksammar han en viktig frågeställning i detta rättsliga dilemma, nämligen att upphovsmannens framträdande då onekligen skulle utgöra ett avtalsbrott. Han poängterar dock att det i en konflikt mellan ideella rättigheter och avtalade rättigheter vanligtvis inte finns någon grund för exempelvis en förläggares krav på ersättning för den skada som spökskrivarens offentliga framträdande kan ha orsakat.¹⁷⁸

Roséns slutsatser verkar grunda sig i det grundläggande förhållande att en upphovsman aldrig på förhand fullständigt kan efterge sin ideella rätt enligt 3 § tredje stycket. Han hänvisar till Auktorrättskommitténs utlåtande som antyder att även om en upphovsperson avsagt sig rätten att bli namngiven vid verket, hindrar det inte personen från att senare erkännas som dess skapare.¹⁷⁹ Rosén menar att det avgörande för att en förhandsavtalad eftergift ska vara giltig är att den tydligt begränsar sig till både art och omfattning av vad som skyddas enligt 3 §.¹⁸⁰ Det är därmed inte tillräckligt att innebörden av eftergiften klart anges i ett avtal.¹⁸¹ Han anser att eftergifter av omfattande karaktär likväl kan vara ogiltiga.¹⁸²

3.4.4 Eftergiftens gränser – en överblick av praxis

För att hantera oklarheter i upphovsrättsavtal kan man dra nytta av domstolspraxis.¹⁸³ Ett rättsfall som berör avtalad eftergift av

---

¹⁷⁶ SOU 1956:25 s. 127; Nordell (2003) s. 397

¹⁷⁷ Rosén (2006) s. 174.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ SOU 1956:25 s. 129.

¹⁸⁰ Rosén (2006) s. 170; jfr. SOU 1956:25 s. 129.

¹⁸¹ Rosén (2006) s. 170; jfr. prop. 1960:17 s.73.

¹⁸² Rosén (2006) s. 170.

¹⁸³ Ibid.

namngivningsrätt är tvisten mellan R.E v. Bonnierförlagen AB och M.J.¹⁸⁴ Domstolen i målet tog bland annat ställning till om de avtal som R.E (käranden) hade med M.J (svaranden) innebar att han hade avtalat bort sina ideella rättigheter. Tvisten gällde upphovsrätten till en bok i en serie med titeln ”Gran Canaria” som R.E och M.J hade påbörjat tillsammans under sitt samboförhållande mellan åren 2012–2015. Det specifika fallet handlade om den andra boken i serien, ”Det förlovade landet”, där R.E hävdade att M.J och förlaget hade använt hans upphovsrättsligt skyddade texter utan hans medgivande. Parterna hade ingått ett tidigare avtal om medförfattarskap (Co-author agreement) innan de 2016 ingick ett tilläggsavtal. Tilläggsavtalet stadgade att M.J framöver ska betraktas som den enda upphovspersonen till den andra boken i serien. Den fulla upphovsrätten, såväl den ideella rätten som de ekonomiska rättigheterna till denna bok samt framtida böcker i serien, skulle härmed tillkomma M.J ensam. R.E bestred svarandenas påstående att han hade överlåtit sin upphovsrätt och att tilläggsavtalet innebar en fullständig rättighetsövergång.

Patent- och marknadsdomstolen gjorde bedömningen att R.E ”[...] under alla förhållanden har *överlåtit och/eller eftergett sin del* av såväl de ekonomiska som de ideella rättigheterna till boken ”Det förlovade landet” till M.J genom tilläggsavtalet. PMD fastställde att det tilläggsavtal som undertecknades av R.E och M.J var otvetydigt och innebar att R.E avstått sin upphovsrätt till M.J. Domstolen ansåg inte att det fanns någon ojämlikhet i avtalsförhållandet eller att omständigheterna kring avtalets tillkomst skulle kunna tolkas till förmån för R.E.¹⁸⁵

Patent- och marknadsöverdomstolen delade inte samma uppfattning. Svaranden anförde att R.E genom tilläggsavtalet hade överlåtit sin upphovsrätt, men PMÖD gjorde bedömningen att det inte uttryckligen framgick av avtalet att så hade skett. I avtalet förekom inte ordet ”överlåta” eller något annat ord med motsvarande innebörd. PMÖD konstaterade att det inte genom tilläggsavtalet gick att visa att M.J fick rätten att använda texten som R.E hade upphovsrätt till. Patent- och marknadsöverdomstolen fastslog att R.E var upphovsman och således författaren till de texter som återfinns i ”Det förlovade landet” även om omfattningen av texten var begränsad. PMÖD fastslog vidare att R.E inte hade namngivits som författare till boken, varför hans namngivningsrätt hade kränkts.¹⁸⁶

Av intresse för denna uppsats är PMD:s resonemang kring kravet för en upphovsmans insikt av ett avtal med en förvärvare. Utgångspunkten för PMD:s domslut var att tilläggsavtalet uttryckligen konstaterade att

---

¹⁸⁴ Mål nr PMT 15777-21.

¹⁸⁵ Mål nr PMT 10831-20.

¹⁸⁶ Mål nr PMT 15777-21.

tilläggsavtalet innebar en överlåtelse av bland annat den ideella rätten, varför R.E:s namngivningsrätt inte hade kränkts. PMD konstaterade följaktligen att det bör ställas högre krav på att upphovsmannen ska ha förstått innebörden av avtalet när denne efterger sin ideella rätt. De hänvisade till en punkt i tilläggsavtalet som angav att namngivningsrätten skulle tillgodoses på det sätt att det i kommande bokutgåvor tydligt skulle framgå att huvudpersonerna i serien hade skapats av R.E och M.J. Domstolen ansåg att detta hade tillgodosetts varför R.E inte kunnat bevisa att M.Js publicering av boken har gjort intrång i hans namngivningsrätt.¹⁸⁷ Däremot gjorde PMÖD bedömningen att tilläggsavtalet inte uttryckligen hade stadgat en överlåtelse av den ideella rätten. PMÖD poängterade att ett ord som ”överlåta” inte förekom i avtalet.¹⁸⁸ Med utgångspunkt från PMÖD:s bedömning och med beaktande av PMD:s resonemang förefaller det, enligt min mening, att *e contrario* konstatera att en överlåtelse av namngivningsrätten är möjlig, om det så sker uttryckligen.

Av betydelse för en djupare förståelse om möjlighet till avtal av namngivningsrätt görs en utblick till ett annat EU-land. Högsta domstolen i Tyskland i mål I ZR 179/22 kom fram till en liknande slutsats som PMD och domslutet kan komma att vara en vägledning för att balansera upphovsmäns och förvärvares intressen. Målet behandlade frågan om en fotograf kunde efterge sin namngivningsrätt i de allmänna villkoren för en mikrostockportal. Käranden var en professionell fotograf som uteslutande hade marknadsfört sina fotografier genom mikrostockportaler. Fotografen hade ingått ett "uppladdningsavtal" med Fotolia, som gav portalen rätt att sublicensiera hans fotografier till kunder på en icke-exklusiv, global basis. Villkoren stipulerade också att kunder inte var skyldiga att tillskriva fotografierna till fotografen, och käranden avstod således från rätten att bli namngiven. Svaranden ingick ett "nedladdningsavtal" med Fotolia angående en av kärandens fotografier. Hon använde den som en bakgrundsbild för sin webbplats utan att namnge käranden som upphovsman. Käranden stämde svaranden för att inte ha tillskrivit fotografen till honom. De första och andra instansens domstolar avslog yrkandet. Tysklands högsta domstol bekräftade den lägre domstolens beslut och avslog kärandens överklagande.¹⁸⁹

Likt 3 § URL har upphovsmannen enligt 13 § tyska upphovsrättslagen rätt att bli namngiven som sådan till ett verk.¹⁹⁰ Den tyska domstolen fann att rätten till namngivelse inte kan avstås som sådan eftersom den utgör en del av upphovsmannens icke överlåtbara ideella rättigheter. Upphovsmannen kan dock avstå från att utöva denna rätt eller samtycka till

---

¹⁸⁷ Mål nr PMT 10831-20.

¹⁸⁸ Mål nr PMT 15777-21.

¹⁸⁹ Urteil des I. Zivilsenats vom 15.6.2023 - I ZR 179/22.

¹⁹⁰ § 13 Act on Copyright and Related Rights (Urheberrechtsgesetz – UrhG).

tredjepartsanvändningar av sitt verk som påverkar denna ideella rätt. Här fann den tyska högsta domstolen att en upphovsman genom avtal kan avstå från sin namngivningsrätt om det sker under specifika omständigheter. Sådana avtal ska dock tolkas med hänsyn till upphovspersonens och avtalspartens intressen, verkets art, avtalets syfte och längd samt branschens sedvana. Tysklands högsta domstol gjorde en övergripande bedömning och vägrade intressena hos parterna varpå de fann att kärandens avstående från sin rätt till tillskrivning inte orimligt missgynnade honom till följd att käranden fritt valde att marknadsföra sina fotografier via en mikrostockportal och således godkänt att han inte namnges. Detta vägdes mot bakgrund att affärsmodellen för en mikrostockportal lockar en stor kundbas. För att nå så många potentiella kunder som möjligt är ett licensvillkor utformat på så sätt att kunderna inte behöver identifiera verkets upphovsman. Till följd härav kompenserar det stora antalet (potentiella) kunder de snarare låga licensavgifterna som upphovsmännen kunde generera.¹⁹¹

I linje med vad som framgått av domstolarnas bedömning ovan kan framhållas att upphovsmannens skapande av verk för tilltänkt användningsområde kan indikera att upphovsmannen är bunden av eftergiften när denna avtalat bort den. Omständigheter som spelar roll för domstolarnas bedömning synes vara båda avtalsparters intressen, såväl som avtalets syfte, verkets art och branschens sedvana.

3.5 Spökskrivares eftergift

När en upphovsman totalt överlåter sin namngivningsrätt genom avtal, uppstår en rad komplexa juridiska frågeställningar som berör grunden för upphovsrättsligt skydd och hanteringen av namngivningsrätten i avtal. En aspekt som förtjänar närmare analys är om en eftergift av namngivningsrätten i ett spökskrivaravtal kan anses begränsad till art och omfattning. En fråga som uppstår är om eftergiften kan ha effekt långt in i framtiden, särskilt när ett litterärt verk får livslångt värde.

Jag förhåller mig kritisk till att spökskrivaren vid avtalets ingående fullständigt kan förutse de exakta konsekvenserna som följer av att avstå från sin namngivningsrätt. Resonemanget tar utgångspunkt i Auktorrättskommitténs uttalande om att en eftergift utan en begränsning i art och omfattning inte är giltig till följd av att eftergiften då skulle vara giltig för långt in i framtiden.¹⁹² Däremot finns det utrymme att argumentera för att ett

---

¹⁹¹ Urteil des I. Zivilsenats vom 15.6.2023 - I ZR 179/22.

¹⁹² SOU 1956:25 s. 128.

verk som kommer att användas i ett spöskrivaravtal är på förhand begränsat. Auktorrättskommittén har gett uttryck för att en upphovsman på förhand kan efterge sin ideella rätt i samband med filmavtal.¹⁹³ I detta sammanhang ansåg man att eftergiften var begränsad på grund av att ett avtal hade ingåtts om användningsområdet. Eftergiften av rätten i ett sådant begränsat användningsområde ansågs försvarbar, eftersom den avsåg specifika avtalsvillkor. Dessutom ansågs eftergiften inte medföra allvarliga nackdelar för upphovsmannens personliga intressen.¹⁹⁴ Snarare skulle en sådan överlåtelse fylla en positiv funktion för upphovsmannen som har en möjlighet att nå en överenskommelse med filmföretaget.¹⁹⁵

Frågan återstår om ett sådant resonemang analogt skulle kunna appliceras på andra områden, såsom spöskrivarbranschen. Fokus i detta hänseende torde vara ifall eftergiften i sådana fall skulle vara begränsad och om den kan vara en nackdel för spöskrivarens personliga intressen. Diskussionen borde då grunda sig i att omständigheterna vid kreativt skapande och publicering ofta är dynamiska och oförutsägbara. Ett verks mottagande av allmänheten, såväl som ett verks kommersiella framgång och potentiella kulturella inverkan är bland de faktorer som kan påverka utgången av verket efter publicering. Enligt min mening är det omöjligt för en spöskrivare att, vid avtalets ingående, förutse dessa faktorer. Det synes därmed rimligt att en spöskrivare önskar framträda om han vill namngivas som verkets skapare och således tillvarata sitt renommé.

En eftergift av namngivningsrätten torde enligt detta resonemang vara till nackdel för upphovsmannens intressen. Auktorrättskommittén har i sitt uttalande påpekat att det uppstår en stark emotionell relation mellan upphovsmannen och det verk som han har skapat.¹⁹⁶ Utöver den personliga kopplingen till verket har spöskrivaren därutöver ett intresse av att skydda sitt renommé. Upphovsmannen har således även ett ekonomiskt intresse av att bli namngiven. Av rättsfallen NJA 1974 s. 94, och NJA 1996 s. 354 följer att namngivningsrätten inte endast har en ideellrättslig betydelse, utan även en ekonomisk sådan, då angivandet av upphovsmannens namn påverkar hans renommé.

Därav är det av vikt att lyfta ett varningens finger för om skyddet för upphovsmannen enligt URL verkligen tillvaratas genom att argumentera för att ett spöskrivet verk är till sin art och omfattning begränsat. I enlighet med lagmotiven bör eftergiften inte sträcka sig längre än att konsekvenserna därav

---

¹⁹³ Se avsnitt 3.4.3.

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ SOU 1956:25 s. 127 f.

¹⁹⁶ SOU 1956:25 s. 86.

kan överblickas av spökskrivaren.¹⁹⁷ Eftersom konsekvenserna av att avstå från ideella rättigheter kan vara långtgående och svåra att förutse, kan spökskrivning innebära risker som sträcker sig bortom en "begränsad" användning. I en sådan situation skulle det enligt min mening vara svårt för upphovsmannen att förutse de specifika konsekvenserna av att, vid avtalsslutet, avstå från sina ideella intressen när rätten till verket överförs.¹⁹⁸

Karnell framhåller att om det inte går att hävda att spökskrivarens namngivningsrätt bör inskränkas på grund av en begränsad användning av verket, bör man istället bedöma om det är förenligt med god sed, med beaktande av branschsedvanan, att över huvud taget nämna spökskrivaren.¹⁹⁹ Med utgångspunkt från hans resonemang torde en särskild diskussion föras kring om överlåtelsen av namngivningsrätten är förenlig med god sed. Detta bör ske med beaktande av branschsedvanan för spökskrivarbranschen.

Den långa historien kring spökskrivning och faktumet att spökskrivning har utvecklats till en betydande industri inom litteraturen tyder på att en sådan bransch är tillräckligt etablerad.²⁰⁰ Karnell menar att spökskrivning idag är ett vanligt förekommande fenomen, och att detta i så fall talar för att spökskrivaravtal faller inom ramen för god sed.²⁰¹ Auktorrättskommittén har uttalat sig att god sed funktionerar som en regel med dubbel innebörd.²⁰² Dels genom att bekräfta och legitimera befintlig sedvänja om den kan anses vara god sed, dels att främja utvecklingen av sedvanan på områden där det ännu inte finns etablerad "god sed". Domstolen är därtill inte förhindrad att rubba en sedvänja som är skadlig för upphovsmän.²⁰³

Som tidigare redogjorts har domstolen gjort bedömningar om vad som anses vara god sed beroende på sedvanan i olika branschområden.²⁰⁴ Rättsfallen behandlade inte spökskrivarbranschen. Däremot kan en diskussion föras kring tolkningen av god sed utifrån domstolarnas avgöranden. Domstolarna gör i sina avgöranden avvägningar av upphovsmannens intressen att bli namngivna med övriga berättigade intressen på området som ska tillgodoseas.²⁰⁵

---

¹⁹⁷ Jfr. SOU 1956:25 s. 127.

¹⁹⁸ Jfr. prop. 1960:17 s. 66; se även SOU 1956:25 s. 127; Olsson & Rosén 1 kap. 3 § 'Inledning' (JUNO version 5).

¹⁹⁹ Karnell (1997) s. 342.

²⁰⁰ Se avsnitt 2.1.

²⁰¹ Karnell (1997) s. 335.

²⁰² SOU 1956:25 s. 116.

²⁰³ Prop. 1960:17 s. 71.

²⁰⁴ Se avsnitt 3.2.

²⁰⁵ Jfr. SOU 2010:24 s. 111.

I spöskrivarbranschen finns det generellt ett intresse för en spöskrivare att *inte* bli namngiven.²⁰⁶ Bedömningen av om en upphovsman ska anges i anslutning till sitt verk sker delvis med utgångspunkt i om namngivningen kan ske utan betydande tekniska eller konstnärliga hinder, så som exemplifieras i *Stadens löjtnant*.²⁰⁷ Möjligtvis kan avlägsnandet av en spöskrivares namn vara försvarbart om det finns betydande tekniska eller konstnärliga hinder. Ett sådant tekniskt hinder borde enligt min bedömning kunna vara att en spöskrivare avslöjar sin identitet när ett litterärt verk redan har offentliggjorts. Hela konceptet med spöskrivarbranschen bygger på att den fungerar genom att upphovsmannen till ett litterärt verk förblir anonym och att förvärvaren sedan framstår som upphovsman till verket.²⁰⁸ Att avslöja upphovsmannens namn skulle bryta mot denna grundläggande princip och strida mot spöskrivarbranschens sedvänja.

Å andra sidan finns det ett litet utrymme att argumentera för att en sådan sedvänja inte ännu existerar, eftersom frågan om specifikt spöskrivaravtal och total överlåtelse av namngivningsrätten ännu inte har prövats av domstol. AK har i lagmotiven uttalat att det i en bransch där det råder osämja om vad som anses vara god sed i lagens mening, som utgångspunkt ändå ska gälla att namnge upphovsmannen.²⁰⁹ Således torde en liten möjlighet finnas för en spöskrivare som önskar framträda att påstå att han ska namnges, om det går att visa att det inte råder etablerad sedvänja. Emellertid verkar denna möjligheten vara begränsad till följd av att domstolen i sådana tvivelaktiga situationer ändå har en bred befogenhet att bedöma vad som kvalificeras som ”god sed”. Om det råder osäkerhet om förekomsten av en branschsedvana kan domstolen använda lagmotiv eller parternas avtal som vägledning.²¹⁰ Domstolen i *Stadens löjtnant* granskade avtalet som hade ingåtts med upphovsmannen. Detta antyder att viss betydelse också läggs på avtalet mellan upphovsmannen och förvärvaren av upphovsrättsliga rättigheter vid bedömningen av vad som kan anses vara god sed i det specifika fallet. Applicerar man detta resonemang på spöskrivarbranschen torde det innebära att domstolen i avsaknad av branschsedvana lutar sig på avtalet som ingåtts mellan spöskrivaren och förvärvaren av namngivningsrätten.

Ett spöskrivaravtal borde, som utgångspunkt, definiera villkoren för hur upphovsmannen ska namnges. Avtalet mellan upphovsman och förvärvare kan tydligt stipulera att upphovsmannens namn inte ska inkluderas vid offentliggörande av verk, såsom vid försäljning av dennes böcker, eftersom det föreligger tekniska eller konstnärliga hinder. I slutändan åligger det

---

²⁰⁶ Jfr Karnell (1997) s. 338.

²⁰⁷ Se avsnitt 3.2.

²⁰⁸ Karnell (1997) s. 340.

²⁰⁹ SOU 1956:25 s. 117.

²¹⁰ NJA 1996 s. 354.

domstolen att rubba en sedvänja om den anses skadlig för upphovsmän eller på andra sätt är oönskad.²¹¹ Från min synpunkt, och med bakgrund i hur HD i tidigare fall har dömt, borde domstolen i en potentiell tvist gällande spökskrivares rätt till namngivelse göra bedömningen att en förvärvares/uppdragsgivares underlåtenhet att ange spökskrivaren inte strider mot god sed.

Nordell delar samma uppfattning avseende lagenligheten av spökskrivaravtal. Han menar att ett spökskrivaravtal innebär att upphovsmannen avstår från sin rätt att bli namngiven, och att detta borde innebära att avståndstagandet är exklusivt. Detta såtillvida spökskrivaren inte själv bör ha möjlighet att träda fram som upphovsman. Enligt Nordell omvandlas den ideella rätten därmed till en exklusiv befogenhet över rätten att kräva att spökskrivaren inte namnges som upphovsman till verket. Om upphovsmannen skulle bryta detta avtal genom att avslöja sitt författarskap, skulle detta utgöra ett avtalsbrott.²¹² Nordell gör bedömningen med beaktande av att ett avslöjande av den verkliga upphovsmannen kan ha allvarliga konsekvenser och orsaka betydande skada för uppdragsgivaren. Han menar att det är rimligt att anta att de ideella rättigheterna är en del av det förtroende som spökskrivaren ger åt en viss person att agera som författare till hans eller hennes verk.²¹³

Nordell ifrågasätter emellertid om rätten inom det lagbundna området²¹⁴ rättsanalytiskt i själva verket inte skiljer sig från en överlåtelse. Han hävdar att sådana befogenheter i egentligen inte bör vara dispositiva på ett sådant sätt att både upphovsmannen och förvärvaren kan disponera över dem genom avtal. Vidare menar Nordell att en total överlåtelse från det som omfattas av det lagbundna området bör exempelvis inte kunna genomföras genom att användaren tillhandahåller någon form av ersättning, eftersom detta skulle underminera den obligatoriska karaktären hos de ideella rättigheterna.²¹⁵

Särskild vikt bör läggas avvägningen mellan upphovsmannens behov av skydd kontra övriga intressen. Jankowska förhåller sig kritiskt till möjligheten att avtala bort sin namngivningsrätt. Hon hävdar att avtalsvillkor om eftergift av ideella rättigheter bör betraktas som ett kringgående av lagstiftning.²¹⁶ Jankowska tycker att tillåtandet av spökskrivaravtal avviker från principen om att namngivningsrätten inte får överföras. Hon menar att

---

²¹¹ Prop. 1960:17 s. 71.

²¹² Nordell (2003) s. 397.

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Se Nordell (2003) s. 393: Nordell framför att eftersom skaparen av ett verk kan avstå från sin rätt till erkännande vid begränsad användning av verket, bör det logiskt sett också innebära att upphovsmannen har rätt att bestämma över verket så länge detta agerande är inom de gränser som lagen tillåter, vilket kan benämnas som "det lagbundna området".

²¹⁵ Nordell (2003) s. 394.

²¹⁶ Jankowska (2013) s. 78. Jankowska utgår ifrån polsk rätt, men en analogi kan dras till 3 § 3 st. URL.

detta blir en fundamental förändring i upphovsrättsstrukturen, vilket i sin tur äventyrar stabiliteten hos upphovsrätten som helhet.²¹⁷ Jag delar samma uppfattning som Nordell och Jankowska i det hänseendet att lagstiftningens syfte kontra spöskrivarbranschen orsakar förvirring. 3 § 3 stycket URL framstår i detta avseende snarare som en presumtionsregel för avtal som kan avvika från dess bestämmelser. Denna oklarhet kan leda till svårigheter i att förstå och tillämpa tvingande regleringar inom området, särskilt när man försöker balansera avtalsfriheten med skyddet av upphovsmäns ideella rättigheter. Det finns även en fara att de ideella rättigheterna kan börja efterlikna de ekonomiska rättigheterna, på det sätt att de blir förfogbara. Detta kan i sin tur underminera den ideella rättens djupt personliga karaktär.²¹⁸

---

²¹⁷ Jankowska (2013) s. 84.

²¹⁸ Jfr. avsnitt 2.3.2.

4 Spökskrivning och avtalsrätt

Det är av central betydelse att utreda frågor kring avtalsbundenhet i fråga om spökskrivaravtal enligt avtalsrätten. Upphovsrätten är en form av förmögenhetsrätt och på avtal inom detta område ska de principer och regler som gäller inom den allmänna avtalsrätten tillämpas.²¹⁹ Allmänna avtalsrättsliga regler är även normalt tillämplig vid tvister om överlåtelser av ideella rättigheter.²²⁰ Rosén konstaterar även att parterna i upphovsrättsliga avtal ofta får förlita sig på avtalsrättens allmänna regler, eftersom lagregler som direkt gäller upphovsrättsliga överlåtelser är fåtaliga.²²¹

4.1 Avtalsrättsliga principer

Avtalsrätten vilar på principerna om *rätten* för var och en att fritt ingå avtal (avtalsfrihet) och *skyldigheten* för avtalsparterna att följa det som framgår av avtalet (avtalsbundenhet).²²² Avtalsfrihet innebär att individer har rätten att själva bestämma om de vill ingå avtal, samt med vem de vill ingå avtal med och vilka villkor som ska gälla.²²³ Denna princip är ett erkännande av individens autonomi och hennes ansvar för hennes egna handlingar.²²⁴ Avtalsbundenheten innebär att en part är ålagd att följa ett avtal (*pacta sunt servanda*).²²⁵ Utgångspunkten för avtalsbundenhet är att avtalet ska vara resultatet av parternas frivilliga vilja, grundat på en rationell beslutsprocess med kunskap om relevanta förhållanden.²²⁶ När parterna väl har ingått ett avtal är det svårt att frånträda det utan att det leder till avtalsbrott och konsekvenser med anledning därav. Det finns dock vissa möjligheter att frånträda ett avtal. I nästkommande avsnitt behandlas endast möjligheten att frånträda avtal med stöd av 36 § avtalslagen och därefter, i avsnitt 4.2.4, behandlas förutsättningsläran, se avsnitt 1.4 avseende avgränsningar. Som framgått ovan är det speciella med avtal om spökskrivning att spökskrivaren

---

²¹⁹ Rosén (2006) s. 21.

²²⁰ Rosén (2006) s. 80.

²²¹ Rosén (2006) s. 108.

²²² Ramberg & Ramberg (2022) s. 33.

²²³ Ramberg & Ramberg (2022) s. 34.

²²⁴ HD betonade betydelsen av avtalsfrihet i NJA 2022 s. 354.

²²⁵ Ramberg & Ramberg (2022) s. 34.

²²⁶ Ramberg & Ramberg (2022) s. 160.

genom avtalet utför ett uppdrag mot ersättning och med ett avtalsmässigt avstående från namngivningsrätten.

4.2 Möjlighet att frånträda ett avtal enligt 36 § AvtL

4.2.1 Allmänt

Det finns en motsättning inom avtalsrätten. Å ena sidan bygger avtalsrätten på principen att avtal bör hållas (*pasta sunt servanda*). Å andra sidan är principen om avtalsbundenhet en utgångspunkt med många undantag.²²⁷ Avtal behöver inte hållas under alla förhållanden (*pacta non sunt semper servanda*).²²⁸ I en spökskrivarkontext blir frågan om avtalsbundenhet särskilt relevant. En spökskrivare kan ha ett intresse av att frångå ett avtal som slutits med uppdragsgivaren. Denna vilja kan motiveras av olika skäl, men det är möjligt att spökskrivaren vill bli erkänd som upphovsperson till verket, särskilt om boken har blivit mycket framgångsrik efter att den har publicerats under någon annans namn. Frågan som uppstår är huruvida spökskrivaren har möjlighet att ogiltigförklara ett avtal med förvärvaren, även om avtalet innehåller en uttrycklig klausul som innebär att spökskrivaren överlåter sin namngivningsrätt till förvärvaren.

Generalklausulen i avtalslagen kan vara ett användbart verktyg i detta hänseende. 36 § AvtL kan tillämpas på alla typer av civilrättsliga avtal, inklusive upphovsrättsliga sådana.²²⁹ Avtal kan under vissa förutsättningar ”lämnas utan avseende” om 36 § AvtL är tillämplig. Om en ensidig utfästelse, exempelvis upphovsmannens anbud, är ogiltig resulterar detta normalt endast i att bundenheten faller bort.²³⁰ Generalklausulen kan exempelvis användas när det uppstår oväntad kommersiell framgång eller när det finns avtalsbestämmelser som är stela och täcker långa tidsperioder, till exempel engångsersättningar för rättighetsöverlåtelser som sträcker sig över lång tid. I praktiken har generalklausulen i avtalslagen i huvudsak tillämpats när det gäller att justera priser eller prisklausuler.²³¹ Av 36 § AvtL framgår att avtalsvillkor som är oskäligen kan jämkas eller lämnas utan avseende. Vid bedömningen av om ett avtalsvillkor är oskäligt enligt 36 § AvtL, måste

---

²²⁷ Ramberg & Ramberg (2022) s. 145.

²²⁸ Ramberg & Ramberg (2022) s. 36.

²²⁹ SOU 2010:24 s. 113; Rosén (2006) s. 112.

²³⁰ Ramberg & Ramberg (2022) s. 163.

²³¹ Rosén (2006) s. 115.

särskilda faktorer beaktas. De parametrar som beaktas är (1) avtalets innehåll, (2) omständigheterna vid avtalets ingående, (3) senare inträffade förhållanden och (4) omständigheterna i övrigt.²³² Av intresse för denna framställning är senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt.

4.2.2 Senare inträffade förhållanden

Det kan vara mycket komplicerat att på förhand förutsäga alla effekter av avtalsvillkor. Ibland kan det visa sig att verket har betydligt högre värde än vad som tidigare förväntades. Av intresse är då möjligheten att förklara ett avtalsvillkor som oskäligt till följd av senare inträffade förhållanden. Enligt huvudregeln bär vardera kontrahent ansvaret för att hantera risken om en framtida händelseutveckling blir ogynnsam.²³³ Undantaget från den huvudregeln återfinns i 36 § AvtL. Möjligheten att jämka avtalsvillkor med hänsyn till utvecklingen som inträffar efter avtalsslutet är i första hand avsedd att aktualiseras vid långvariga avtal. Detta beror på att utvecklingen i många fall blir annorlunda än vad parterna hade kunnat förutse när avtalet ingicks, och att detta bör tålas.²³⁴ Redan i detta uttalande verkar en jämkning på grund av senare inträffade förhållanden vid spökskrivaravtal vara restriktiv.²³⁵

Varken avtalslagen eller HD ger någon konkret vägledning i hur en oskälighetsbedömning i samband med ändrade förhållanden ska gå till.²³⁶ Ramberg resonerar att en sådan bedömning görs om fem kumulativa rekvisit uppfylls. Dessa är att (1) avtalsbalansen väsentligen har rubbats, (2) de ändrade förhållandena inträffar efter avtalets ingående, (3) parten inte skäligen borde ha beaktat risken, (4) de ändrade förhållandena ligger utanför partens kontroll och (5) avtalets natur gör det rimligt att överföra risken för förändrade förhållanden till den andra parten.²³⁷ I en spökskrivarkontext kan en upphovsman ha ett intresse av att häva ett avtal med en förvärvare av namngivningsrätten på grund av att boken som författats av spökskrivaren efter utgivning fått stor succé.

---

²³² 36 § AvtL; se även Norlén (2004) s. 32 ff.

²³³ Se NJA 1985 s. 178 där HD fastslog att en part regelmässigt själv bär på ansvaret för eventuella felaktiga förutsättningar som denne hade när avtalet ingicks.

²³⁴ SOU 1974:83, s. 156.

²³⁵ Jfr även prop. 1975/76:81, s. 158. Omständigheter som påkalla jämkning på grund av senare inträffade förhållanden enligt 36 § AvtL är om en ny lagstiftning har tillkommit på det område som avtalet avser. Enligt utredningen blir detta särskilt relevant om avtalsvillkoren uppenbart strider mot viktiga principer i nyare lagstiftning.

²³⁶ Ramberg & Ramberg (2022) s. 237.

²³⁷ Ramberg & Ramberg (2022) s. 237 f.

Ett intressant rättsfall som berör domstolens bedömning av upphovsrättsliga avtal är det så kallade *Jourboksfallet*.²³⁸ Målet avsåg ett upphovsrättsligt förlagsavtal som blev föremål för en restriktiv tolkning av 36 § AvtL. Fallet rörde den av två läkare författade boken *Jourläkarboken* som hade utkommit i flera upplagor och nått höga försäljningssiffror. Parter i tvisten var det av författarna ägda bolaget Appendix, till vilket upphovsrätten hade överlåtit, och förläggaren Studentlitteratur AB. Efter 25 år försökte läkarparet säga upp avtalet. Avtalet mellan parterna inkluderade varken bestämmelser om uppsägning eller hävning. Förlaget begärde till följd av detta en ersättning på 4,5 miljoner kronor. Målet togs upp inför allmän domstol där upphovsmännen i första hand gjorde gällande att det rörde sig om ett tillsvidareavtal som enligt avtalsrättsliga principer kunde sägas upp. I andra hand ansåg paret att avsaknaden av en uppsägningsklausul var oskälig och att detta villkor därmed borde jämkas med stöd av 36 § AvtL. Förlaget framhöll att avtalet mellan parterna följde branschpraxis och att upphovsmännen inte hade en underlägsen ställning vid avtalsförhandlingarna.

Avseende frågan om jämkning enligt 36 § AvtL fastställde hovrätten att det var omöjligt att bevisa att läkarparet var medvetna om eller förstod det specifika avtalsvillkoret. Hovrätten ansåg däremot att läkarparet sannolikt skulle ha accepterat villkoren även om de var medvetna om dem. Paret befann sig inte i en förhandlingsposition som hade kunnat möjliggöra det för dem att frångå från branschsedvanan. Dessutom ansågs varken avtalets varaktighet eller parternas svagare position vara tillräckliga skäl för att jämka villkoren. Som ett resultat av detta ogillade domstolen läkarparets talan och fastställde att jämkning inte var motiverad. Bernitz har riktat stark kritik mot hovrättens domskäl. Han har uttryckt skepsis över hovrättens argument om att läkarparet borde ”vara nöjda” med bokens framgång och att de därmed inte hamnat i en situation som skulle betraktas som oskälig.²³⁹

I enlighet med Bernitz anser jag att domstolen gjorde en mycket sträng bedömning av tillämpningen av generalklausulen. Däremot anser jag att en sådan bedömning är godtagbar i fråga om en spökskrivare kan åberopa den framgång som en bok har haft efter dess utgivning. Bedömningen väcker frågor om i vilken utsträckning spökskrivaravtal och dess branschpraxis kan förhindra en spökskrivare från att åberopa 36 § AvtL för att frångå avtalet om boken blir en oväntad succé. Domen tyder på en restriktiv inställning när det gäller att jämka avtalsvillkor i dessa situationer, och att de ofta tar hänsyn till branschsedvanan och förhandlingspositionerna för båda parterna. I enlighet med domslutet anser jag att en spökskrivare vid avtalets ingående inte befinner sig i en förhandlingsposition som kan möjliggöra för honom att

---

²³⁸ Dom av Hovrätten över Skåne och Blekinge 2008-04-03 i mål T-1512-07.

²³⁹ Bernitz (2009) s. 357 f.

frånga branschsedvanan för spökskrivning. En sådan distansering skulle annars underminera hela spökskrivaravtalet. Förvärvaren hade inte heller kunnat förlita sig på de avtalade villkoren, eller på att hans renommé upprätthålls vid ett eventuellt framträdande av den verkliga upphovsmannen.

I en sådan situation kan det observeras att vissa av de kriterier som Ramberg uppställer för en oskälighetsjämkning, är uppfyllda medan andra inte är det. Av dessa kriterier är det specifikt det tredje kriteriet som inte verkar vara uppfyllt, nämligen att parten inte rimligen borde ha beaktat risken för de ändrade förhållandena. De övriga kriterierna som rör avtalsbalans, tidpunkten för de ändrade förhållandena, avsaknaden av kontroll över förändringarna och avtalets natur verkar vara uppfyllda avseende en boks framgång efter utgivningen. För en spökskrivare kan det vara svårare att åberopa generalklausulen för att jämkna ett avtalsvillkor om villkoret har varit tydligt och om spökskrivaren hade en stark förhandlingsposition vid avtalets ingående. I enlighet med domstolens bedömning kan branschpraxis användas som en indikation på att villkoret har varit rimligt och att spökskrivaren redan vid avtalets ingående har insett avtalets konsekvenser. Bedömningen synes överensstämma med Auktorrättskommitténs resonemang om att upphovsmannen bör kunna förutse konsekvenserna av att avstå från sin namngivningsrätt när verket överläts.²⁴⁰

4.2.3 Omständigheterna i övrigt

Ett avtalsvillkor kan enligt 36 § AvtL vara oskäligt om det framgår av omständigheterna i övrigt. Enligt förarbetena till avtalslagen kan omständigheterna i övrigt vara av varierande karaktär. Ett avtalsvillkor kan anses vara oskäligt om det syftar till att kringgå en tvingande lagregel eller god affärssed.²⁴¹ Tvingande regler förhindrar avtalsparterna från att, med civilrättslig verkan, binda sig till ett avtalsvillkor som strider mot tvingande rätt.²⁴² Ett avtalsvillkor som strider mot en tvingande regel är således inte gällande, oberoende av om båda avtalsparter i samförstånd velat avvika från regeln.²⁴³ Däremot framgår det av utredningen vid införandet av 36 § AvtL att om ett avtal eller en avtalsklausul syftar till att kringgå tvingande lagregler,

---

²⁴⁰ SOU 1956:25 s. 127.

²⁴¹ SOU 1974:83, s. 134 ff; Adlercreutz (2023) s. 117; jfr Ramberg & Ramberg (2022) s.

34

²⁴² Ramberg & Ramberg (2022) s. 258.

²⁴³ Ramberg & Ramberg (2022) s. 38, med hänvisningar.

utgör detta en omständighet som kan föranleda jämkning av avtalet eller klausulen.²⁴⁴

Utredningen banade dock väg för möjligheten att en tvingande lag ibland kan kringgå om den är utformad på så vis att den inte täcker alla situationer.²⁴⁵ En sådan situation som kan ha förbisetts vid utredningen av URL är spökskrivarbranschen. I sådana situationer räcker det faktum att ett villkor utgör en kringgående åtgärd (såsom villkor om eftergift av namngivningsrätten) inte tillräckligt i sig själv för att jämka villkoret eller ogiltigförklara det.²⁴⁶ När generalklausulen tillämpas i sådana situationer bör rättstillämparen kunna hämta vägledning från de värderingar och principer som ligger till grund för den tvingande lagregeln.²⁴⁷ Således beaktas syftet med den tvingande regeln genom avtalsvillkoret kränkts.²⁴⁸ I förevarande fall är namngivningsrätten i URL av tvingande karaktär och kan som regel således inte avtalas bort.²⁴⁹ Bestämmelserna i URL syftar däremot till att återspegla den upphovsrättsliga marknaden. Syftet är att skapa en balans mellan upphovsmännens rättigheter och andra berättigade intressen på området.²⁵⁰

Adlercreutz menar att svensk rättspraxis är ganska tolerant när det gäller avtal som innehåller villkor som kringgår tvingande regler, så länge de inte anses vara helt ogiltiga. Avtal med illegalt eller omoraliskt syfte kan dock inte tvingas att följas genom rättsliga medel, och deras ogiltighet bör beaktas av domstolen av ex officio.²⁵¹ Ramberg poängterar att det är möjligt för parterna att nå en överenskommelse och frivilligt avstå från sina tvingande rättigheter efter det att en tvist har uppstått. Däremot menar han att det ibland kan vara en utmaning att avgöra hur långt de tvingande rättsreglerna sträcker sig.²⁵²

Vid tillämpningen av generalklausulen bör även, i enlighet med 36 § andra stycket AvtL särskild hänsyn tas till skyddsbehoven hos parter som befinner sig i en underlägsen ställning. Som en följd därav har generalklausulen större tillämplighet inom områden där det förekommer obalans i maktförhållandet mellan parterna.²⁵³ Upphovsmannen brukar generellt anses vara en svagare

---

²⁴⁴ SOU 1974:83, s. 135.

²⁴⁵ Prop. 1975/76:81 s. 121 f.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Prop. 1975/76:81 s. 121 f.

²⁴⁸ Ramberg, Ramberg (2022) s. 221.

²⁴⁹ Nordell (2003) s. 393.

²⁵⁰ SOU 2010:24 s. 111.

²⁵¹ Adlercreutz (2023) s. 117.

²⁵² Ramberg & Ramberg (2022) s. 38f. I NJA 2021 s. 597 "Mätarställningen" framgår det att konsumentköplagens tvingande karaktär endast gäller inskränkningar som konsumenten har accepterat på förhand. Lagen förhindrar således inte att en konsument i en specifik situation avstår från en förmån, eller åtar sig en mer omfattande skyldighet, när den aktuella befogenheten, förmånen eller skyldigheten har blivit aktuell, såsom vid en förlikning av tvist.

²⁵³ Ramberg & Ramberg (2022) s. 159; NJA 2022 s. 354 p. 33.

part i avtalsrelationen.²⁵⁴ Däremot har Bernitz en till synes pessimistisk syn på upphovsmannens möjlighet till jämkning av oskäligen villkor på grund av en parts svagare ställning. Han hänvisar till domstolens bedömning i Jourboks-fallet och menar att domstolen inte har tagit tillräcklig hänsyn till många av de faktorer som nämns i förarbetena, såsom en avtalsparts ensidiga beslutanderätt och påtagliga skillnader i parternas rättsställning.²⁵⁵ Bernitz anser att de idéer som uttrycks i förarbetena till bestämmelsen, om att domstolarna bör bidra till att revidera särskilt ensidiga avtalsvillkor genom att använda generalklausulen i 36 §, inte har fått genomslag i domstolarnas praxis.²⁵⁶

4.2.4 Förutsättningsläran

Ett avtal behöver inte hållas om en part har misstagit sig om förhållanden vid avtalets ingående.²⁵⁷ Denna teori kallas för förutsättningsläran.²⁵⁸ Med termen "förutsättning" åsyftas ett medvetet antagande om omständigheter som är av relevans för den rättsliga handlingen. Dessa omständigheter utgör en del av beslutsunderlaget.²⁵⁹ Enligt förutsättningsläran blir en förutsättning rättsligt relevant när; (1) en part har haft en specifik förutsättning, (2) denna förutsättning har varit synlig för motparten, (3) förutsättningen har varit tillräckligt viktig på så sätt att den väsentligt påverkat partens vilja att ingå avtalet på de avtalade villkoren, och (4) att det är rimligt att lägga risken för förutsättningsfelet på motparten.²⁶⁰

Vid fastställande av avtalsinnehåll bör man ta hänsyn till vad parterna har förväntat sig av den framtida utvecklingen och tolka implicita avtalsvillkor. Teorin möjliggör att avtalade förpliktelser automatiskt upphör eller ändras om utvecklingen inte följer de förväntningar som parterna hade. Av förutsättningsläran följer att ogiltighet är den enda rättsföljden.²⁶¹ Ett avtal

---

²⁵⁴ SOU 2010:24 s. 88.

²⁵⁵ Bernitz (2009) s. 358; Prop. 1975/76:81. S. 118.

²⁵⁶ Bernitz (2009) s. 362.

²⁵⁷ Läran anses vara ett avsteg från den generella principen om att avtal bör hållas, men det understryks fortfarande att parterna som utgångspunkt ingår avtal på egen risk, se Lehrberg (1989) s. 276 f.

²⁵⁸ Ramberg & Ramberg (2022) s. 250.

²⁵⁹ Adlercreutz (2023) s. 115.

²⁶⁰ Adlercreutz (2023) s. 115 f.; Ramberg & Ramberg (2022) s. 250. Jfr Lehrberg som konstaterar att en felaktig förutsättning kan motivera jämkning eller ogiltighet enligt förutsättningsläran om förutsättningen har varit (1) väsentlig (för löftesgivarens vilja att avge sitt löfte), (2) synbar (för löftesmottagaren) och (3) relevant, se Lehrberg (1989) s. 177 ff.

²⁶¹ NJA 1989 s. 614. HD fastställde att de rättsverkningar som kan aktualiseras vid tillämpningen av förutsättningsläran är fullständig eller delvis ogiltighet.

kan således inte jämkas med stöd av teorin.²⁶² Emellertid räcker det inte med att en väsentlig förutsättning har varit känd för den andra parten.²⁶³ Adlercreutz menar att väsentlighets- och synbarhetskravet är otillräckliga för en ogiltigförklaring enligt förutsättningsläran. Han anser att det annars hade funnits risk för att läran skulle ha tillämpats i alltför många fall.²⁶⁴ Därav bör en särskild relevansprövning företas om risken för den bristande förutsättningen kan åläggas motparten, i detta fallet förvärvaren av namngivningsrätten.²⁶⁵ Lösningen kan däribland sökas genom en subjektiv relevansbedömning, där parternas inställning vid avtalets ingående granskas.²⁶⁶

Vid fastställande av avtalsinnehåll bör man även överväga vad parterna har insett om varandras avsikter.²⁶⁷ För att förutsättningsläran över huvud taget ska kunna tillämpas krävs det att den part som agerar som förutsättningskontrahent vid tidpunkten för avtalets ingående är i god tro beträffande felaktigheten i förutsättningen.²⁶⁸ En avtalspart ansvarar själv för att de förutsättningar som de ingår avtalet under är korrekta.²⁶⁹ Lehrberg anför att en löftesgivares vetskap om förutsättningens felaktighet prekluderar förutsättningspåföljder.²⁷⁰ En upphovsman kan således inte i efterhand åberopa något som han bort inse var felaktig vid tidpunkten för avtalsskrivandet. Av det resonemanget följer att upphovsmannen, för att kunna ogiltigförklara ett avtal, varken var medveten om eller bort varit medveten om felaktigheten i förutsättningen.²⁷¹ Om upphovsmannen skulle befara eller veta att han eftergav mer än vad som faller inom ramen för bestämmelsen i 3 § 3 st. URL, borde det i sig betraktas som *culpa in contrahendo* att i överlåtelseavtalet inte närmare behandla eftergiftens framtida giltighet med förvärvaren. En sådan risk menar Nordell borde ha kunnat förutses av upphovsmannen vid avtalsslutet.²⁷²

Enligt Adlercreutz tenderar HD att värdera förutsebarhet i sina bedömningar. Han hävdar också att domstolen strävar efter att undvika att begränsa parternas autonomi och avtalsfrihet genom att ta hänsyn till parternas ursprungliga intentioner vid avtalsslutet.²⁷³ Adlercreutz menar även att

---

²⁶² Ramberg & Ramberg (2022) s. 252.

²⁶³ Ramberg & Ramberg (2022) s. 252.

²⁶⁴ Adlercreutz (2023) s. 116.

²⁶⁵ Adlercreutz (2023) s. 116; jfr. Ramberg & Ramberg (2022) s. 252.

²⁶⁶ Adlercreutz (2023) s. 116.

²⁶⁷ Ramberg & Ramberg (2022) s. 251.

²⁶⁸ Lehrberg (1989) s. 329; Lehrberg SvJT 1990 s. 206.

²⁶⁹ Lehrberg SvJT 1990 s. 206. Se även bl.a. NJA 1981 s. 269; NJA 1999 s. 575. Jfr. Ramberg & Ramberg (2022) s. 252.

²⁷⁰ Lehrberg SvJT 1990 s. 206.

²⁷¹ Ibid.

²⁷² Nordell (2003) s. 401.

²⁷³ Adlercreutz & Gorton (2010) s. 19 f.

domstolen ibland intar en normskapande funktion och tolkar avtal i syfte att främja god affärssed.²⁷⁴

4.3 Möjlighet för spökskrivare att häva spökskrivaravtal

Särskilt komplext blir eftergift av namngivelsesrätten när detta övervägs med tillämpningen av 36 § AvtL och dess möjlighet att häva avtal. Analysen av spökskrivares rätt att häva ett avtal och framstå som upphovsman till ett verk måste balansera avtalsrättsliga principer med namngivningsrättens tvingande natur. Avtalsrätten ger visserligen parterna frihet att ingå avtal och binder dem vid dessa avtal (*pacta sunt servanda*) men erkänner också undantag under vissa förhållanden (*pacta non sunt semper servanda*), som framgår av 36 § AvtL.²⁷⁵

Om verket som spökskrivaren har producerat blir framgångsrikt efter offentliggörandet, och spökskrivaren till följd av det önskar framträda, synes möjligheten till detta vara begränsad. Domstolen tycks vara konsekvent i sina bedömningar avseende upphovsmannens bundenhet av avtal vid eftergift av namngivningsrätten. Ett exempel som illustrerar detta är *Jourboksfallet*, där hovrätten ogillade yrkandet att häva avtalet trots dess långa varaktighet och bokens framgång, med hänvisning till att villkoren inte ansågs oskäligen och att parterna inte hade en svag förhandlingsposition.

Även i PMÖD:s dom fäste domstolen stor betydelse vid avtalet mellan parterna, snarare än om eftergiften av namngivningsrätten ansågs lagenlig. PMD ansåg att det inte fanns någon ojämlikhet i avtalsförhållandet eller att omständigheterna kring avtalets tillkomst skulle kunna tolkas till förmån för svaranden.²⁷⁶ Domen reflekterade synen att ett avtal där upphovsmannen avstår sin namngivningsrätt är giltigt, förutsatt att avtalet är klart och otvetydigt och att upphovsmannen förstår avtalets innebörd. En liknande bedömning gjordes även i det tyska rättsfallet. Enligt domstolens resonemang väger principerna inom avtalsrätten i regel tyngre än upphovsrättens syfte att skydda upphovsmannens namngivningsrätt. Denna inställning är förenlig med målet att bestämmelserna i upphovsrättslagen ska återspegla och balansera intressena på den upphovsrättsliga marknaden.²⁷⁷

---

²⁷⁴ Ibid.

²⁷⁵ Se avsnitt 4.1.

²⁷⁶ Se avsnitt 3.4.4.

²⁷⁷ SOU 2010:24 s. 111.

Domstolen visar en brist på intresse för att skydda en part med en svagare ställning, förutsatt att avtalet är i linje med branschpraxis. Kanske beror detta på att frågan om vem som numera är den svagare parten i ett spökskrivaravtal är oklar. Å ena sidan går att argumentera för att upphovsmannen har ett särskilt skyddsbehov och att denna ses som svagare part till följd därav.²⁷⁸ Å andra sidan kan förvärvarens beroende av att spökskrivaren förblir anonym tala för att förvärvaren är särskild svag part. Bernitz har påpekat att hovrätten i *jourboks-fallet*, efter att ha granskat branschpraxis, konstaterade att förlagsavtal normalt sträcker sig över hela verkets utgivningstid. Oavsett om branschsedvanan hade utvecklats på grund av ojämna styrkeförhållanden på förlagsavtalsmarknaden eller om en starkare part möjligen hade utnyttjat sitt övertag på ett orättvist sätt, så tycks detta ha fått begränsat genomslag i domstolens bedömning.²⁷⁹

Ramberg betonar vikten av de fem kumulativa rekvisiten för oskälighetsbedömning som kan leda till jämkning enligt 36 § AvtL.²⁸⁰ Det framstår som komplicerat för en upphovsman som önskar framträda som sådan att hävda att de ändrade förhållandena faller utanför hans kontroll och att han inte rimligen borde ha beaktat risken.²⁸¹ Rambergs synsätt reflekterar således en generell restriktivitet när det kommer till att häva avtal på grund av ändrade förhållanden.

Namngivningsrätten betraktas som en tvingande lagregel.²⁸² Däremot synes förbudet mot överlåtelse endast gälla om eftergiften inte sker på en till art och omfattning begränsad användning. När eftergiften sker enligt begränsningen, verkar upphovsrätten såväl som avtalsrättens principer tala för att en total överlåtelse är möjlig.²⁸³ Även om upphovsmannen önskar häva ett avtal och yrka på övriga omständigheter (att namngivningsrätten är tvingande), framhåller Adlercreutz att svensk rättspraxis är ganska tolerant när det gäller avtal som innehåller villkor som kringgår tvingande regler, så länge de inte anses vara helt ogiltiga.²⁸⁴ Karnell framhåller att oavsett vad som gäller för avtalet bygger själva konceptet med ett spökskrivet verk på att spöket accepterar att förbli osynligt.²⁸⁵ Karnell verkar mena att en tydlig eftergift i form av avtalsvillkor i ett avtal mellan spökskrivaren och förvärvaren borde räcka vid bedömningen av avtalets konsekvenser. Han påpekar att faktorer som god sed beträffande namngivning och skyddet för författarens integritet spelar en roll vid bedömningen av avtalets effekter, men att detta inte gäller

---

²⁷⁸ Jfr. SOU 1956:25 s. 117; SOU 2010:24 s. 88.

²⁷⁹ Se Bernitz (2009) s. 362

²⁸⁰ Ramberg & Ramberg (2022) s. 237 f.

²⁸¹ Se avsnitt 4.2.2.

²⁸² Nordell (2003) s. 393.

²⁸³ Se avsnitt 3.4.3.

²⁸⁴ Adlercreutz (2023) s. 117.

²⁸⁵ Karnell (1997) s. 338.

om avtalet redan innehåller specifika eftergifter som ska gälla enligt överenskommelsen.²⁸⁶

Förutsättningsläran kan också vara relevant här, där ett avtal kan bli ogiltigt om det bygger på en väsentlig förutsättning som inte längre stämmer. Detta kan vara fallet om en spökskrivare vid avtalets ingående inte kunde förutse verket framgång och de ekonomiska konsekvenserna det medförde. Adlercreutz betonar att Högsta domstolen värdesätter förutsägbarhet och strävar efter att respektera avtalsparternas autonomi och ursprungliga avsikter för att främja tillit och rättvisa i avtalsförhållanden. Han framhåller även domstolens roll i att främja god affärssed och dess hänsynstagande till samhällliga och sociala intressen vid tolkningen av avtal.²⁸⁷

I enlighet med Adlercreutz anser jag att domstolen bör tolka avtal som ingås mellan en spökskrivare och förvärvare utifrån vad som främjar god affärssed. Görs inte detta menar jag att spökskrivarbranschen i sin helhet kommer att falla. Förvärvare av namngivningsrätten kommer inte kunna förutse ifall spökskrivaren väljer att frånträda avtalet vid ett senare skede, och på så sätt förstöra förvärvarens renommé. Med utgångspunkt av det ovan sagda borde, enligt min mening, ett avtalsvillkor vid avtalets ingående som stadgar att spökskrivaren överlåter sin namngivningsrätt inte vara oskäligt. Parterna i ett spökskrivaravtal torde ha insett varandras avsikter med avtalet, med tanke på avtalets syfte att säkerställa att någon annan tillskrivs som upphovsman för verket. En väsentlig förutsättning för båda parterna vid avtalets ingående är att spökskrivaren ska vara anonym och förvärvaren ska få stå som upphovsman till det litterära verket. I enlighet med Lehrberg bör spökskrivaren ha ett eget ansvar för att den förutsättning (eftergiften av namngivningsrätten) som han ingår avtalet under är korrekt. Följaktligen bör spökskrivaren anses ha varit införstådd med villkoret vid avtalets ingående. Detta anför att en hans vetskap om förutsättningens felaktighet prekluderar förutsättningspåföljder.

Inom det juridiska forskningsfältet råder således en bred konsensus om principen att avtal bör hållas; detta gäller även när det ställs mot upphovsmannens tvingande namngivningsrätt. Dock framhåller Nordell att upphovsrättslagen kanske inte erbjuder ett så omfattande skydd för upphovsmannen som man kan anta vid första anblick, särskilt med tanke på att namngivningsrätten är tvingande och syftar till att skydda upphovsmannens intressen. Nordell utmanar också den rådande uppfattningen om rättigheternas oöverlåtbarhet och argumenterar för att en mer flexibel, dispositiv inställning inte per automatik skulle vara till

---

²⁸⁶ Karnell (1997) s. 338.

²⁸⁷ Se avsnitt 4.2.4.

upphovsmannens nackdel. En sådan förändring skulle potentiellt ge upphovsmannen mer autonomi över vilka rättigheter de väljer att överlåta, vilket skulle kunna öka deras kontroll över sitt verk. Han menar, i enlighet med Karnell, att det inte är ovanligt att överlåtelser av denna art sker i praktiken, vilket visar på ett behov av att kunna anpassa sig till den verklighet som råder inom den upphovsrättsliga marknaden.²⁸⁸

Nordell menar att om en överenskommelse mellan en spökskrivare och uppdragsgivaren inkluderar att upphovsmannen avstår från sin rätt att kräva namngivelse, bör detta innebära att avståendet är exklusivt. Enligt honom skulle ett röjande av upphovsmannaskap utgöra ett avtalsbrott.²⁸⁹ I vissa situationer skulle ett sådan avslöjande ha förödande konsekvenser och orsaka betydande skada för uppdragsgivaren.²⁹⁰

---

²⁸⁸ Nordell (2003) s. 406 med hänvisningar.

²⁸⁹ Nordell (2003) s. 397.

²⁹⁰ Nordell (2003) s. 397 med hänvisningar.

5 Avslutande reflektioner

När en upphovsman efterger sin namngivningsrätt genom avtal, uppstår en rad komplexa juridiska frågeställningar som berör grunden för upphovsrättsligt skydd och hanteringen av namngivningsrätten i avtal. Upphovsrätten betonar namngivningsrättens tvingande natur, vilken grundar sig i den djupa emotionella koppling som en skapare utvecklar med sitt verk. Till skillnad från de ekonomiska rättigheterna är namngivningsrätten inte överlåtbar. Spökskrivning verkar ändå ha undkommit denna regel. På grund av sin praktiska tillämpning på upphovsrättsmarknaden kastar spökskrivaravtal effektivt en skugga över principen om icke överlåtelse av namngivningsrätten, som infördes inte bara i Bernkonventionen i artikel 6bis, utan även i upphovsrättslagen. Idag verkar huvudregeln vara att avtal om spökskrivning är tillåtna och att en spökskrivare med bindande verkan kan avstå från sin rätt att bli erkänd som verkets författare. Däremot är rättsläget mer komplicerat än så.

Å ena sidan indikerar namngivningsrätten och dess tvingande karaktär att avtal om total överlåtelse av namngivningsrätten inte är bindande. En upphovsmans eftergift är således endast giltig om den till art och omfattning är begränsad. Det råder förvirring om vad som exakt anses vara begränsad användning inom spökskrivarbranschen. Vidare, avseende tolkningen av god sed, saknas direkt relevant rättspraxis, och de befintliga rättsfallen inom andra branscher där liknande avtal har ingåtts verkar stödja en bred och generös tolkning av en upphovsmans bindande eftergift. Det verkar som att god sed inom spökskrivarbranschen upprätthålls genom att spökskrivaren är avtalsrättsligt förhindrad att röja sitt upphovsmannskapet, något som talar för att spökskrivaren är bunden till sin eftergift.

Å andra sidan bör det framhållas att namngivningsrättens tvingande karaktär inte utesluter att andra intressen på upphovsrättsmarknaden ska vägas in, och det är fortfarande möjligt att ingå bindande avtal även inom denna ram. Enligt 36 § avtalslagen finns det utrymme för en spökskrivare att häva avtal under vissa omständigheter. Däremot visar praxis att domstolarna tenderar att hålla fast vid principen om avtalsbundenhet, oberoende av senare inträffade förhållanden som kan aktualiseras i en spökskrivarkontext. Domstolarna tycks också vara restriktiva i att tillåta hävning av avtal med hänvisning till parternas partsställning. Rättspraxis har även visat en tendens av att tydliga avtal förhindrar en upphovsman från att vid ett senare skede häva ett avtal.

Enligt en rättsanalytisk bedömning tycks en eftergift inte väsentligen skilja sig från en överlåtelse. Nordell argumenterar för att sådana befogenheter

egentligen inte bör vara tillgängliga för disposition genom avtal på ett sätt som möjliggör för både upphovsmannen och förvärvaren att fritt hantera dem. Således finns det en risk för att det ursprungliga syftet med upphovsrättslagstiftningen, som är att skydda upphovsmannens ideella och personliga koppling till sitt verk, försvagas eller urholkas. Detta kan ske genom att gränsen mellan vad som betraktas som ideella och ekonomiska rättigheter blir suddig och svår att urskilja. Det är viktigt att rättsliga system och lagstiftare noga överväger hur spökskrivande passar in i upphovsrättslagens ramverk. Som en avslutande reflektion och i linje med Levins synpunkter, kan det befaras att namngivningsrätten i viss mån har urvattnats.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

- Prop. 1960:17   Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, m. m.
- Prop. 1975/76:81   Regeringens förslag med förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m.m.
- Prop. 2004/05:110   Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m.

Statens offentliga utredningar

- SOU 1956:25   Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk
- SOU 1974:83   Generalklausul i förmögenhetsrätten
- SOU 2010:24   Avtalad upphovsrätt

Rättspraxis

Svenska domstolar

Högsta domstolen

NJA 1974 s. 94

NJA 1981 s. 269

NJA 1985 s. 178

NJA 1989 s. 614

NJA 1993 s. 263

NJA 1996 s. 354

NJA 1996 s. 410

NJA 1999 s. 575

NJA 2008 s. 309

NJA 2021 s. 597

NJA 2022 s. 354

Hovrätterna

Dom av Hovrätten över Skåne och Blekinge 2008-04-03 i mål T-1512-07

Patent- och marknadsöverdomstolen

PMÖD den 22 juni 2023 i mål PMT 15777-21

Tyska Högsta domstolen

Urteil des I. Zivilsenats vom 15.6.2023 - I ZR 179/22

Litteratur

Adlercreutz, Axel & Mulder, Bernard Johann, *Avtal: lärobok i allmän avtalsrätt*, Inläst för Myndigheten för tillgängliga medier, [Malmö], 2023 [cit. Adlercreutz (2023)]

Adlercreutz, Axel, Gorton, Lars & Lindell-Frantz, Eva, *Avtalsrätt I*, 14:e upplagan 2016, Juristförlaget, Lund, 2016 [cit. Adlercreutz m.fl. (2016)]

Adlercreutz, Axel & Gorton, Lars, *Avtalsrätt 2*, 6., [uppdaterade] uppl., Juristförlaget, Lund, 2010 [cit. Adlercreutz & Gorton (2010)]

Axhamn, Johan, 'The Nordic Countries [Elektronisk resurs]', *Moral Rights.*, 505-535, 2010 [cit. Axhamn (2010)]

Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, Nionde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018 [cit. Bernitz (2018)]

Eberstein, Gösta, *Den svenska författarrätten H. 1*, Norstedt & söner, Stockholm, 1923 [cit. Eberstein (1923)]

Eberstein, Gösta, *Den svenska författarrätten H. 2*, Norstedt & söner, Stockholm, 1925 [cit. Eberstein (1925)]

Hjertstedt, Mattias, 'Beskrivningar av rättsdogmatisk metod [Elektronisk resurs] om innehållet i metodavsnitt vid användning av ett rättsdogmatiskt tillvägagångssätt', *Festskrift till Örjan Edström.*, 165-173, 2019. Tillgänglig på Internet:<<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-159652>>[cit. Hjertstedt (2019)]

Jankowska, Marlena, *On the implications of the unalienability of the right of authorship for ghostwriting contracts*. "Review of European and Comparative Law" (Vol. 18 (2013), s. 77-92). [cit. Jankowska (2013)]

Karnell, Gunnar, *Äres dem som äras bör!: Gunnar Karnells rättsvetenskapligt syftande 39 festskriftsartiklar till 38 adressater, mest till kolleger 1970-2017: ”Spökskriveri och upphovsrätt – ett ideellrättsligt*

dilemma?”. Festskrift till Birger Stuevold Lassen på 70-årsdagen 19 aug 1997 (Ånd og Ret).

Kleineman, Jan: `Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund 2018, s. 21–46.

Kur, Annette, Dreier, Thomas & Luginbuehl, Stefan, *European intellectual property law: text, cases and materials*, Second edition, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK, 2019 [cit. Kur & Dreier (2019)]

Lehrberg, Bert, *Förutsättningsläran: allmänna betingelser för möjligheten att frånträda rättshandlingar på grund av okända eller oförutsedda omständigheter = [The doctrine of assumptions] : [general conditions for avoidance on the grounds of unassumed circumstances]*, Iustus, Diss. Uppsala : Univ.,Uppsala, 1989 [cit. Lehrberg (1989)]

Levin, Marianne, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönster- och formgivningrätt, känneteckensrätt - i Sverige, EU och internationellt*, Tolfte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2019 [cit. Levin (2019)]

Maunsbach, Ulf & Wennersten, Ulrika, *Grundläggande immaterialrätt*, Femte upplagan, Gleerups, Malmö, 2022 [cit. Maunsbach & Wennersten (2022)]

Nordell, Per Jonas, *Rätten till det visuella*, Jure, Diss. Stockholm : Univ.,Stockholm, 1997

Nordell, Per Jonas, *Den ideella rättens tvingande natur och oöverlåtbarhet*, Festskrift till Mogens Koktvedgaard, Jurist- og Ökonomforbundets forlag, Köpenhamn, 2003 [cit. Nordell (2003)]

Norlén, Andreas, *Oskälighet och 36 § avtalslagen*, Avdelningen för rätt och rättsfilosofi, Linköpings universitet [distributör], Diss. Linköping : Linköpings Universitet, 2004,Linköping, 2004 [cit. Norlén (2004)]

Olsson & Rosén, *Upphovsrättslagstiftningen: en kommentar, version 5*, publicerad digitalt 2023-09-30; Se kommentarerna till 1 kap. 3 och 7 §§.

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt*, Tolfte upplagan (väsentligt reviderad), Norstedts Juridik, Stockholm, 2022 [cit. Ramberg & Ramberg (2022)]

Rosén, Jan, *Upphovsrättens avtal: regler för upphovsmäns, artisters, fonogram-, film- och databasproducenters, radio- och TV-bolags samt fotografers avtal*, 3., [omarb.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2006 [cit. Rosén (2006)]

Strömholm, Stig, *Le droit moral de l'auteur en droit allemand, français et scandinave avec un aperçu de l'évolution internationale: étude de droit comparé. P. 1, L'évolution historique et le mouvement international*, Norstedt, Stockholm, 1967 [cit. Strömholm (1967)]

Tidskrifter

Nordisk Immateriellt Rättsskydd

Axhamn, *Respekträttsligt skydd för upphovsmännens anseende och egenart. Några reflektioner med anledning av NJA 2008 s. 309*, NIR häfte 5, 2008, s. 460–501 [cit. Axhamn (2008)]

Bernitz, Ulf, *Uppsägning av förlagsavtal*, NIR häfte 4, 2009 s. 349–363 [cit. Bernitz (2009)]

Nordell, Per Jonas, *'Beställarregeln i praktiken. Kommentar till NJA 2004 s. 363'*, NIR häfte 6, 2004, s. 605–610 [cit. Nordell (2004)]

Strömholm, Stig, *Upphovsrätten som nationell disciplin: exemplet droit moral*, NIR häfte 6, 2005, s. 650–663 [cit. Strömholm (2005)]

Svensk Juristtidning

Kleineman, J, *Förutsättningsläran tre steg tillbaka?* SvJT 1997/98 s.438 [cit. Kleineman (1997-1998)]

Lehrberg, Bert, *Förutsättningsläran: en rättsregel i modern svensk rätt*. SvJT 1990 s. 187. [cit. Lehrberg SvJT 1990]

Juridisk Tidskrift

Rosén, (1993-94) *'Arkitekters skydd mot användning, bearbetning och ändring av byggnadsritningar avseende uppförda byggnadsverk samt rätt till namngivelse'*, JT (Juridisk Tidskrift), nr 3, s. 551 f.

Tidsskrift for Rettsvitenskap

Sandgren, Claes, 'Är rättsdogmatiken dogmatisk? [Elektronisk resurs]', *Tidsskrift for Rettsvitenskap, Tfr.*, 118:4-5, 648-656, 2005

Tillgänglig på Internet: <<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-20572>> [cit. Sandgren (2005)]

Strömholm, Stig, *Upphovsmans ideella rätt – några huvudlinjer* i Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1975, s. 289-338 [cit. Strömholm (1975)]

Tillgänglig på Internet: <<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-107492>> [cit. Strömholm (1975)]

Elektroniska källor

Calle Sandstedt (2023). Paret: Har spökskrivit flera böcker på topplistorna, *Omni*. Publicerad 02-10-2023. tillgänglig på <<https://omni.se/paret-har-spokskrivit-flera-bocker-pa-topplistorna/a/dw12oo>> (besökt 2023-10-02)

Lappin, L (2023). AI visar: De här romanerna av Läckberg är spökskrivna. *Kvartal*. Publicerad 27-09-2023, tillgänglig på <<https://kvartal.se/artiklar/ai-visar-de-har-romanerna-av-lackberg-ar-spokskrivna/>> besökt 2023-10-01.

SAOL: 'Spökskrivare', tillgänglig på <<https://svenska.se/saol/?sok=sp%C3%B6kskrivare&pz=1>> (besökt 2023-10-02)